

Juridiska institutionen
Juristprogrammet höstterminen 2015
Examensarbete 30 hp

Virtuella övergrepp mot barn

En analys av det straffrättsliga skyddets räckvidd i praktiken vid internetrelaterade sexualbrott mot barn.

Ilona Net

Handledare: Lotta Vahlne Westerhäll
Examinator: Eva-Maria Svensson

GÖTEBORGS UNIVERSITET
HANDELSHÖGSKOLAN

Förord

Att skriva sina sista rader inom ramen för juristprogrammet känns vemodigt och samtidigt fantastiskt. En fas i livet ska nu gå över till en annan. De senaste snart fem åren har varit en resa som, likt många andra, präglats av utmaningar vilka resulterat i både med- och motgångar. Innan resan avslutas och en ny påbörjas vill jag passa på att rikta ett tack till de som varit delaktiga i mitt genomförande av juristprogrammet och denna uppsats.

Tack till er på Attunda tingsrätt för att ni gjort mina praktikveckor till lärorika och inspirerande sådana. Tack till kammaråklagare Emelie Källfelt för att du ställt upp på intervju och efterföljande frågor och på så sätt bidragit till en mer levande uppsats. Tack även till Lotta Vahlne Westerhäll för att du handlett mig genom den process ett uppsatsskrivande innebär. Sist men inte minst; tack till mina vänner som gjort studietiden till en social och framförallt rolig tid. Ingen nämnd, ingen glömd.

Göteborg den 26 februari 2016

Ilona Net

Innehållsförteckning

Förord	2
Innehållsförteckning	3
Sammanfattning	5
Förkortningar	6
1 Inledning	7
1.1 Bakgrund	7
1.2 Syfte och frågeställning	7
1.3 Metod och material	8
1.3.1 Metod	8
1.3.2 Material	12
1.4 Ämnesaktualitet	12
1.5 Avgränsningar	13
1.6 Definitioner	14
1.6.1 Virtuella sexuella övergrepp	14
1.6.2 Barn	14
1.7 Teoretiska utgångspunkter	14
1.8 Disposition	17
2 Internet ur en straffrättslig synvinkel	18
2.1 Internetanvändningen i Sverige	18
2.2 Internet som arena för brott	19
2.2.1 Anonymitet och psykosociala effekter i digitala miljöer	19
2.2.2 Vilka är barnen som blir utsatta?	21
2.2.3 Något om förövarna och deras tillvägagångssätt	22
2.2.4 Kort om lagföring av brott som skett över internet	23
2.2.5 Kort om bevis på internet	23
3 Nationell lagstiftning	25
3.1 Bakgrund	25
3.1.1 Allmänt om lagstiftning rörande barn	25
3.1.2 Utvecklingen av det straffrättsliga skyddet för sexualbrott mot barn	25
3.1.3 Straffrättens legalitetsprincip	26
3.2 Straffrättsliga bestämmelser i 6 kap. BrB	27
3.2.1 Ålderskategorier	27
3.2.2 Våldtäkt mot barn	28
3.2.3 Sexuellt övergrepp mot barn	31
3.2.4 Utnyttjande av barn för sexuell posering	33
3.2.5 Sexuellt ofredande	34
3.2.6 Subjektivt rekvisit	36
4 Internationell rätt	37
4.1 FN:s konvention om barnets rättigheter	37
4.1.1 De fyra grundprinciperna	38
4.1.2 Rättigheten till skydd mot sexuella övergrepp	38
4.2 Europarådets konvention om skydd för barn mot sexuell exploatering och sexuella övergrepp	39

4.3	Europeiska konventionen om skydd för de mänskliga rättigheterna och de grundläggande friheterna	40
4.3.1	<i>Bulgariendomen och dess betydelse för svensk sexualbrottslagstiftning</i>	42
5	Rättstillämpning i domstolarna	44
5.1	Våldtäkt	44
5.1.1	<i>Sammanfattande analys av rättsfallen</i>	47
5.2	Sexuellt tvång	49
5.2.1	<i>Sammanfattande analys av rättsfallen</i>	50
5.3	Sexuellt övergrepp mot barn	50
5.3.1	<i>Sammanfattande analys av rättsfallen</i>	55
5.4	Utnyttjande av barn för sexuell posering	56
5.4.1	<i>Sammanfattande analys av rättsfallen</i>	59
5.5	Sexuellt ofredande	60
5.5.1	<i>Sammanfattande analys av rättsfallen</i>	62
6	Slutanalys	63
6.1	Ger nuvarande lagstiftning ett adekvat skydd mot virtuella övergrepp?	63
6.1.1	<i>Våldtäkt</i>	64
6.1.2	<i>Sexuellt tvång</i>	65
6.1.3	<i>Sexuellt övergrepp mot barn</i>	65
6.1.4	<i>Utnyttjande av barn för sexuell posering</i>	66
6.1.5	<i>Sexuellt ofredande</i>	67
6.1.6	<i>Sammanvägning av skyddet</i>	68
6.2	Nuvarande lagstiftnings överensstämmelse med internationell rätt	69
6.3	Avslutande reflektioner	71
	Källförteckning	74
	Rättfallsförteckning	78

Sammanfattning

Internets utveckling har fört med sig möjligheter att kommunicera med människor i en annan utsträckning och under andra förutsättningar, än vad som tidigare varit möjligt. Förutom att vara en plattform för positiva kontakter, har internet även utvecklats till en arena för att begå sexualbrott mot barn. Svensk sexualbrottslagstiftning är dock inte skriven med internet i åtanke, vilket har skapat vissa tillämpningssvårigheter. I uppsatsen analyseras gällande rätt avseende sexuella övergrepp mot barn som sker via internet enligt bestämmelserna om våldtäkt, sexuellt tvång, sexuellt övergrepp mot barn, utnyttjande av barn för sexuell posering och sexuellt ofredande. Dessutom görs en rättsfallstudie för att undersöka om det finns brister i den praktiska tillämpningen av nämnda lagrum. I uppsatsen redogörs även för de krav som ställs på Sverige enligt internationella åtaganden och huruvida svensk sexualbrottslagstiftning uppfyller kraven.

Vid sexuella övergrepp via internet har målsäganden vid vissa tillfällen själv varit aktiv i delar av händelseförloppet, exempelvis genom att utföra sexuella handlingar på sig själv. Målsägandens egen aktivitet är en bidragande faktor till att det inom forskning påstås att ett sexuellt övergrepp via nätet kan ge större negativa effekter än om övergreppet skett ”i verkligheten”. Rättstillämpningen har dock gått från att bedöma sådana situationer som utnyttjande av barn för sexuell posering eller sexuellt ofredande till att numera, sedan en dom från HD år 2015, kunna bedömas som ett sexuellt övergrepp mot barn. I skrivande stund pågår dessutom ett stort sexualbrottmål i Attunda tingsrätt där åklagaren har åtalat för våldtäkt mot barn när händelsen utspelat sig via internet. I uppsatsen ifrågasätts rättsutvecklingens förhållande till legalitetsprincipens krav på förutsebarhet.

Efter att rättsfallstudien visat på ett bristfälligt skydd, ges i den avslutande analysen förslag på hur lagstiftningen kan anpassas för att kunna ge ett adekvat skydd för onlinerelaterade sexualbrott mot barn.

Förkortningar

Barnkonventionen	Förenta nationernas konvention om barnets rättigheter
BrB	Brottsbalk (1962:700)
Brå	Brottsförebyggande rådet
Dir.	Direktiv
Europakonventionen	Europeiska konventionen om skydd för de mänskliga rättigheterna och de grundläggande friheterna
Europadomstolen	Europeiska domstolen för de mänskliga rättigheterna
FN	Förenta nationerna
HD	Högsta domstolen
Lanzarotekonventionen	Europarådets konvention om skydd för barn mot sexuell exploatering och sexuella övergrepp
NJA	Nytt juridiskt arkiv
Prop.	Proposition till riksdagen
RF	Regeringsformen
RH	Rättsfall från hovrätterna
SOU	Statens offentliga utredningar

1 Inledning

1.1 Bakgrund

Sedan mitten av 1900-talet har den interaktiva tekniken exploderat till att idag genomsyra hela vårt samhälle och vara en naturlig del i människors vardag. I och med internet är den kontaktyta som idag finns mellan människor i det närmaste oöverskådlig och det saknas liknande företeelser i historien. Internet kan sägas ha förändrat världen på bara några decennier och det finns inga tecken på att dess betydelse för samhället kommer att avstanna, snarare tvärtom. Internet möjliggör ett skapande av relationer med människor som man troligtvis inte annars skulle ha kommit i kontakt med. Det finns även möjligheter att agera anonymt, med falsk identitet eller framställa en annan bild av sig själv än vad verkligheten ger för handen. Utöver att vara ett verktyg för positiva kontakter med människor har internetutvecklingen skapat en arena för brott där nya brottstyper gestaltat sig, vilket resulterat i utmaningar för rättsväsendet. Sexuella övergrepp mot barn är en av brottstyperna, som genom internet visat sig i nya former, där anonymitetsaspekten ofta haft en del i händelseutvecklingen som lett fram till den brottsliga gärningen.

Sexualbrotten är den brottskategori som historiskt genomgått de största förändringarna. Utvecklingen har gått från att barn som utsatts för sexuella övergrepp fram till 1700-talet kunde straffas med döden, till att regeringen år 2005 införde särskilda straffbestämmelser för sexualbrott mot barn. Trots de senaste årtiondenas tekniska utveckling är sexualbrottslagstiftningen dock inte skriven med internet i åtanke, något som skapat tillämpningsproblem inom rättstillämpningen. Genom att exempelvis lura barn om sin identitet eller hota med att sprida bilder har personer förmått barn att utföra sexuella handlingar på sig själva, vilka ibland även har dokumenteras av gärningsmannen. Offren är således, på ett annat sätt än tidigare, själva fysiskt aktiva i gärningarnas utförande.

1.2 Syfte och frågeställning

Syftet med föreliggande uppsats är att undersöka skyddet för sexualbrott mot barn som sker via internet enligt de straffrättsliga bestämmelserna som finns till skydd i 6 kap. brottsbalken (BrB); våldtäkt, sexuellt tvång, sexuellt övergrepp mot barn,

utnyttjande av barn för sexuell posering och sexuellt ofredande. Syftet är vidare att undersöka huruvida det finns brister och/eller tillämpningsproblem i nuvarande lagstiftning avseende internetrelaterade sexualbrott mot barn som ger upphov till att lagstiftningen bör ändras.

Som ett led i ovanstående syfte kommer jag att utgå från följande frågeställningar;

- (i) Vilka bestämmelser i 6 kap. BrB kan bli tillämpliga i situationer där ett sexuellt övergrepp begås mot ett barn via internet?
- (ii) Har den straffrättsliga lagstiftningen gett upphov till tillämpningsproblem i mål där barn blivit utsatta för sexuella övergrepp via internet?
- (iii) Är den svenska straffrättsliga lagstiftningen om sexuella övergrepp mot barn förenlig med krav som ställs enligt internationella åtaganden?
- (iv) Är befintlig straffrättslig lagstiftning tillräcklig för att ge ett adekvat skydd för barn mot sexuella övergrepp på internet eller finns det skäl som ger upphov till ett behov av nya straffrättsliga bestämmelser?

Den fjärde och sista frågeställningen är uppsatsens övergripande frågeställning. Som ett led för att i analysdelen kunna besvara den sista frågeställningen har de tre första valts att undersökas. Uppsatsen bygger på en tes om att det eventuellt finns brister i nuvarande lagstiftning avseende sexualbrott mot barn som begås via internet.

1.3 Metod och material

1.3.1 Metod

Ett av syftena med föreliggande uppsats är att undersöka och analysera gällande rätt. Utifrån detta syfte har den rättsdogmatiska metoden varit en lämplig och naturlig utgångspunkt. En definition av den rättsdogmatiska metoden kan både göras lång och ingående men kort kan sägas att jag kommer använda mig av lag, förarbeten, prejudikat och doktrin vid brukandet av metoden. Det är främst för att besvara den första frågeställningen som metoden kommer att användas. Då uppsatsen emellertid har fler syften än att undersöka och analysera gällande rätt, har även andra metoder tillämpats i en önskan om att avslutningsvis kunna berika analysen och undvika oönskade spekulativa inslag. Psykologisk forskning och avgöranden från underinstanser är två exempel på ytterligare material som används. Metoden kan

således sägas vara av rättsvetenskaplig art, vilket kännetecknas av att flertalet metoder används och inte endast den rättsdogmatiska.¹ Claes Sandgren, professor i civilrätt vid Stockholms universitet, menar att avgörande för när det finns skäl att använda sig av empiriskt material inte kan besvaras på generell basis, utan styrs av vilka syftena är som utredningen vill uppnå.² I det följande kommer en presentation av metoden för respektive frågeställning därför att ske.

För att besvara den första frågeställningen kommer aktuella straffbestämmelser i 6 kap. BrB att studeras. Eftersom inga av lagrummen till sin ordalydelse är avsedda för fall där internet använts som ett brottsverktyg, är det nödvändigt att undersöka bestämmelsernas förarbeten för att få en förståelse för hur de ska tolkas och tillämpas vid onlinesituationer. Då förarbetena är fåordiga i denna del, kommer både propositioner och kommittéutredningar att beaktas. I de fall där kommitté och regering har haft olika åsikter i en fråga har båda uppfattningarna tagits upp och ställts mot varandra för att visa på de meningsskiljaktigheter som förekommit.

Den andra frågeställningen kan i sig sägas vara en fortsättning på den första. Detta eftersom en frågeställning som inriktas på tillämpningsproblem i flera fall beror på förarbetenas tystnad i tolkningsfrågan. Frågeställningen kommer besvaras genom att en rättsfallsstudie genomförs. Rättsfallsstudien är något vidare än en sådan som genomförs vid en rättsdogmatisk metod eftersom avgöranden från underrätterna även kommer att beaktas. Rättsfallsstudien syftar således inte till att uttala sig om gällande rätt i sedvanlig mening utan bruket av underrättsavgöranden sker dels på grundval av avsaknaden av prejudikat, men även för att belysa problem av praktisk betydelse som internetutvecklingen fört med sig.³ Sandgren menar att ett användande av empiriskt material, utöver det material som är tillgängligt i den juridiska metoden, bidrar till att den rättsvetenskapliga analysen vidgas och blir slagkraftigare.⁴

¹ Sandgren, *Rättsvetenskap för uppsatsförfattare. Ämne, material, metod och argumentation* (2015), s. 42.

² Sandgren, *Om empiri och rättsvetenskap* (Del II), Juridisk tidskrift nr. 4 1995/96 s. 1036.

³ Sandgren kallar det för ”gällande rätt i faktisk mening”.

⁴ Sandgren, *Om empiri och rättsvetenskap* (Del I), Juridisk tidskrift nr. 3 1995/96 s. 728 & 732.

Valet av material till rättsfallsstudien kommer att ske genom eftersökningar på Zeteo och Karnov. Exempelvis kommer sökningar ske genom att ”internet”, ”onlineövergrepp” och liknande används som sökord för att finna underrättsavgöranden. Även åklagarmyndigheten kommer att kontaktas för att få vägledning om olika mål som finns inom området. Urvalet av materialet kommer sedan ske genom en önskan att kunna presentera ett så representativt material som möjligt. Utgångspunkten är därför att rättsfallstudien ska vara så heltäckande som möjligt i den mening att avgöranden om samtliga bestämmelser ska undersökas, samt att liknande fall som bedömts olika ska tas upp. Om ett avgörande från en tingsrätt är överklagat och avgjort av en hovrätt kommer domskälen jämföras och ställas mot varandra, i den mån det förekommer meningsskiljaktigheter. Det bör dock framhållas att rättsfallstudien inte behandlar samtliga rättsfall inom området. Således kan underlaget för rättsfallstudien inte med säkerhet sägas ge en fullständig sanningsenlig bild av hur verkligheten ser ut. För att kunna utnyttja det empiriska materialet från rättsfallstudien fullt ut kommer materialet, förutom för att besvara den andra frågeställningen, även att integreras i den rättsliga analysen för att undersöka om det finns skäl till en översyn av lagstiftningen i aktuella bestämmelser. Med andra ord för att kunna besvara den femte och sista frågeställningen.

En metod av delvis komparativ karaktär kommer att användas för att besvara uppsatsens fjärde frågeställning. Komparativ metod innebär att två olika rättssystem jämförs med varandra för att på så sätt kunna förstå likheter och skillnader dem emellan.⁵ Det komparativa inslaget i den metod som kommer att tillämpas återfinns genom att den nationella rätten undersöks genom en jämförelse med den internationella. Skillnaden ligger dock i att den utländska rätten som studeras vid en komparativ metod inte är rättsligt bindande för Sverige. Så är emellertid fallet med Europakonventionen, som är en av tre konventioner som kommer att undersökas. Medan Europakonventionen sedan år 1995 gäller som lag i Sverige är de två andra konventionerna, barnkonventionen och Lanzarotekonventionen, ännu inte bindande som lag även om Sverige åtagit sig att garantera och tillförsäkra rättigheterna däri.

⁵ Valguarnera, *Den komparativa metoden*, s. 141. I Zamboni & Korling (red), *Juridisk metodlära*, s. 141-173.

När det kommer till Europakonventionen, som alltså utgör svensk rätt, sker tolkningen av konventionens artiklar främst genom avgöranden från Europadomstolen. För att kunna analysera vilka krav som ställs på svensk sexualbrottslagstiftning, genom de åtaganden som följer av Europakonventionen, är det således nödvändigt att studera för uppsatsämnet relevanta rättsfall. Redan inledningsvis kan dock påpekas att jag inte funnit något rättsfall från Europadomstolen som direkt berör problematiken med sexualbrott online. Det enda rättsfall jag funnit relevant handlar om vilka krav som kan ställas på hur staternas sexualbrottslagstiftning är utformad enligt konventionens artikel 8. Jag har valt att avhandla rättsfallet i en strävan att uppnå en mer djupgående analys om huruvida nuvarande straffrättslig lagstiftning ger ett adekvat skydd mot aktuell brottslighet eller om det finns skäl som ger upphov till ett behov av en lagändring.

Den femte och sista frågeställningen, som även är undersökningens övergripande frågeställning, kommer delvis besvaras genom att fenomenet internet studeras. Bruket av empiriskt material i denna del har som syfte att ge bakgrundsinformation, men även att ge relevans åt problemet med virtuella sexuella övergrepp mot barn. Således kommer diverse olika aspekter såsom användardata för internet, men även psykologiska effekter för gärningsman och offer vid både utförandet och konsekvenserna av en gärning online, att undersökas. Den rättsvetenskapliga undersökningen kan därför sägas ha utgångspunkten av en fakticitet då den underliggande orsaken till behovet av en utredning beror på internets utveckling i samhället. Här gäller det som Sandgren hävdar, nämligen att vid en undersökning av sådant slag är det nödvändigt att använda sig av empiriskt material av den orsaken att analysen av rättsreglerna i förhållande till internets utveckling förutsätter att det empiriska materialet har beaktats.⁶ Eftersom ett besvarande av frågeställningen möjliggör att ett visst mått av antaganden eller uppfattningar om rättens verkan och syfte i samhället inverkar på analysen, innehåller framställningen även ett kortare avsnitt om de utgångspunkter som utredningen vilar på.⁷

⁶ Sandgren, *Om empiri och rättsvetenskap* (Del I), Juridisk tidskrift nr. 3 1995/96 s. 734.

⁷ Sandgren, *Om empiri och rättsvetenskap* (Del I), Juridisk tidskrift nr. 3 1995/96 s. 736-739.

Den andra frågeställningen kommer att besvaras genom delanalyser som sker löpande i rättsfallstudien under respektive bestämmelse. Ambitionen är att på detta sätt förbättra strukturen i framställningen och förenkla förståelsen för läsaren. Resterande tre frågeställningar kommer att samlas upp och analyseras i det sista kapitlet.

1.3.2 Material

Valet av material har till viss del presenterats i samband med valet av metod under ovanstående rubrik. Något ska dock sägas om vilket material som, på sätt och vis, tjänat som uppsatsens huvudmaterial.

Eftersom virtuella övergrepp på internet kan sägas vara, med juridiska tidsmått, ett relativt nytt fenomen saknas det i stort sett doktrin på området. Några tidigare studentuppsatser har inte heller, vad jag har funnit, skrivits inom området.⁸ I de delar där fenomenet i sig faktiskt behandlats har materialet bestått av artiklar och rapporter av olika slag. Exempelvis har flertalet rapporter från brottsförebyggande rådet (Brå) använts. Då uppsatsen handlar om lagstiftning som rör barn har litteratur av Schiratzki och Diesen beaktats, båda att anse som framstående inom ämnesområdet. I den del där den nationella lagstiftningen behandlats har böckerna *Brottsbalken – En kommentar*, Del I, (Holmqvist m.fl.) och *Brotten mot person och förmögenhetsbrotten* (Jareborg m.fl.) använts. Även diverse andra erkända juristers verk såsom Leijonhufvud och Schultz har nyttjats. Vad gäller avsnittet om Europakonventionen har Danelius bok *Mänskliga rättigheter i europeisk praxis* varit vägledande för materialet.

1.4 Ämnesaktualitet

2014 års sexualbrottskommitté har fått till uppgift att analysera om den befintliga lagstiftningen ger ett tillräckligt starkt skydd mot sexuella övergrepp som med hjälp av modern teknik sker över internet.⁹ Mari Heidenborg, ordförande för kommittén och i skrivande stund lagman vid Solna tingsrätt, menar att denna del i utredningens arbete är av största vikt eftersom det är en brottstyp som ökat oerhört mycket under de senaste åren och att dagens lagstiftning inte riktigt hängt med i den tekniska

⁸ Vid Juridiska institutionen vid Göteborgs universitet, Handelshögskolan, har dock en del uppsatser om brott på internet författats. Se t.ex. Öström, *Spridning av bilder och filmer med sexuellt innehåll på internet* (2015), och Zancotti, *En ansvarsfri zon?* (2015).

⁹ Dir. 2015:5.

utvecklingen.¹⁰ Utredningen ska presenteras under hösten år 2016, vilket gör ämnet högst aktuellt att skriva om. Eftersom utredningen inte kommer att presenteras förrän tidigast i oktober anser jag att det redan nu finns ett behov att utreda gällande rätt och hur domstolarna tillämpat den i praktiken.

Här kan även nämnas att det för närvarande pågår ett medieuppmärksammat mål i Attunda tingsrätt där en åklagare för första gången i svensk historia åtalat för våldtäkt trots att gärningsman och offer inte träffats fysiskt utan övergreppen skett genom kontakt på internet. Domen förväntas avkunnas under sommaren år 2016.

1.5 Avgränsningar

Brottslighet på internet är på många sätt och vis en gränsöverskridande problematik. Rättsordningarna är av nationell natur, medan internet kännetecknas av en rörlighet som inte beaktar några nationsgränser. Även sexualbrotten kan ha en gränsöverskridande prägel men i en strävan att nå en mer djupgående analys av den svenska straffrättsliga lagstiftningen har jag valt att bortse från att utreda de frågor som den gränsöverskridande karaktären av internet för med sig.

Eftersom uppsatsen behandlar sexualbrottslagstiftningen och dess förhållande till Europakonventionen är frågan om samtycke som grund för straffansvar en viktig aspekt. Uppsatsen syftar inte till att vara en fullständig utredning av samtyckets för- och nackdelar eftersom en sådan utredning antagligen bäst lämpar sig som ett helt uppsatssyfte. Istället kommer samtyckesaspekten endast att behandlas i samband med vilka följder en sådan grund för straffansvar skulle kunna ge avseende de onlinerelaterade sexuella övergreppen. Vidare gör inte uppsatsen anspråk på att vara en fullständig analys av sexualbrotten mot barn över internet. Uppsatsen behandlar således inte brottet kontakt med barn i sexuellt syfte, s.k. grooming, eller om övergreppet skett på internet inverkat på om brottet ansetts som grovt eller av normalgraden. Anledningen är att en sådan uppsats skulle bli alltför omfattande och analysen då riskerar att bli för spretig och osammanhängande.

¹⁰Heidenborg, <http://sverigesradio.se/sida/artikel.aspx?programid=83&artikel=6309853>, 2015-11-26.

En slutlig avgränsning, som i sig kan te sig naturlig men dock värd att nämna eftersom juridiken ständigt befinner sig i rörelse inom de flesta områden, är att framställningen i denna uppsats speglar gällande rätt vid tidpunkten för dess författande.

1.6 Definitioner

1.6.1 Virtuella sexuella övergrepp

Eftersom uppsatsen genomgående använder sig av uttrycket sexuella övergrepp är det av intresse att klargöra vad som menas. Det finns flera definitioner vad som avses med ett sexuellt övergrepp men då uppsatsen inte syftar till att belysa några skillnader mellan definitionerna avser jag att hålla mig till de gemensamma komponenterna som Carl Göran Svedin, professor i barn- och ungdomspsykiatri, använder sig av. Enligt honom är de gemensamma komponenterna i flertalet definitioner av ett sexuellt övergrepp att en vuxen utnyttjar barnets beroendeställning, att handlingen kränker barnets integritet, att det är en handling som barnet inte kan förstå och därför inte är moget att ge samtycke till och att handlingen utgår från den vuxnes behov.¹¹ Vidare kan nämnas att det med begreppet virtuellt sexuellt övergrepp inte ska förstås att, som ordet virtuellt i sig betyder, övergreppet varit skenbart. Tvärtom är det fråga om verkliga övergrepp, där det är internet som använts som ett brottsverktyg men själva brottsplatsen varit någon annanstans, exempelvis i offrets rum.

1.6.2 Barn

Första artikeln i FN:s konvention om barnets rättigheter stadgar att med ett barn i konventionens mening avses varje människa under 18 år. I svensk sexualbrottslagstiftning finns en viss systematik som bygger på om barnet är under 15 år eller mellan 15-17 år gammal. För att undvika eventuell förvirring hos läsaren bör det klargöras att i framställningen kommer samtliga personer under 18 år att benämnas som barn, oavsett ålder. Någon språklig uppdelning i *barn* och *ungdomar* kommer således inte att göras.

1.7 Teoretiska utgångspunkter

Ett svar på frågan huruvida nuvarande lagstiftning ger ett adekvat skydd för barn mot sexuella övergrepp innehåller mer eller mindre subjektiva inslag. Även en analys om skäl för lagstiftningsåtgärder innehåller sådana aspekter. På grund av att syftet med

¹¹ Banck; Svedin, *Sexuella övergrepp mot flickor och pojkar* (2002), s. 58.

uppsatsen är att besvara sådana frågor bör de utgångspunkter om lagens uppgift och verkan i samhället redan inledningsvis presenteras för att den fortsatta framställningen ska kunna vila på en fast grund.

För det första bör det tydliggöras att det är samhället som väljer vilka handlingar som ska ses som brottsliga eller inte och valet kan skilja sig åt mellan, men även inom olika kulturer. Så är naturligtvis även fallet med sexualbrott mot barn. Kriminalisering av en handling, det vill säga att utöva en formell social kontroll genom straffhot, är en av samhällets möjligheter att komma till rätta med något som anses vara ett problem. Att belägga en gärning med ett visst straff är dock improduktivt på så sätt att det inte uppväger eller nödvändigtvis lindrar den skada ett barn har lidit på grund av ett sexuellt övergrepp via internet. Straffrätten har alltså inte en konfliktlösande funktion till skillnad från civilrätten. Istället kan straffet sägas vara repressivt. Frågan kan således ställas vilka syften det tjänar till att vissa handlingar kriminaliseras. Nils Jareborg, professor i straffrätt vid Uppsala universitet, menar att syftet är att *förhindra brott* är ett felaktigt påstående. Istället ska syftet ses som att man förhindrar vissa oönskade handlingar och frammanar vissa önskvärda. Ett straffhot ska således påverka människors handlande i en viss riktning och motverka de skäl som en enskild person har för att handla, på ett för en annan person eller för samhället, skadligt sätt. Vidare har ett straffhots existens en moralbildande och vanebildande effekt på individer. Normer för vad som anses som förkastligt kan då sägas internaliseras och bli privata inom en viss grupp. Detta är av betydelse eftersom det sällan är fallet att den enskilda personen omsorgsfullt överväger skäl för och emot innan denne företar en viss handling.¹²

Regeringen har uttalat att det är ”*en grundläggande uppgift för samhället att skydda barn från alla former av sexuella kränkningar*” och att detta förutsätter att det straffrättsliga skyddet är väl utvecklat. Vidare är det skyddet för den personliga och sexuella integriteten som ska vara det primära skyddsintresset bakom lagstiftningen.¹³ Jareborg benämner det som skyddsintressen och skyddsobjekt bakom straffbestämmelserna.¹⁴ I denna framställning fungerar barnet som skyddsobjektet

¹² Jareborg, *Allmän kriminalrätt* (2009), s. 47.

¹³ Prop. 2004/05:45, s. 19 & 21. Min kursivering.

¹⁴ Jareborg, *Allmän kriminalrätt* (2009), s. 51.

och den personliga och sexuella integriteten som skyddsintresset. När lagens skyddsobjekt och skyddsintressen då är definierad kan frågan ställas hur utformningen av en bestämmelse ska ske och hur bestämmelsen sedan ska se ut. Uppsatsen utgår från den relativa straffteorin där syftet är att kriminalisering och straff verkar mot att förebygga brott, det finns alltså ett praktiskt och allmänpreventivt syfte med att lagstiftningen ger ett adekvat skydd för barn mot sexualbrott på internet. Teorin måste skiljas från den absoluta straffteorin där en påföljd verkar som ett etiskt krav på något, det vill säga att rättvisan ska segra.¹⁵ Med utgångspunkt i den relativa straffteorin verkar de bestämmelser som finns för skydd mot barn i 6 kap. BrB således för att förebygga att personer begår sexualbrott mot barn.

Ovanstående kan på sätt och vis sägas hänga ihop med principen om barnets bästa. Att genom lagstiftningen förebygga att sexualbrott mot barn begås är något som följer av att det måste anses ligga inom barnets bästa att skydda dem från sexuella övergrepp. Likt Jareborg, som dock inte specifikt berör barnrätten, talar Johanna Schiratzki, professor i rättsvetenskap vid Stockholms universitet, om att en av barnrättens funktioner är att den är styrande och normerande på så sätt att den ska visa ett önskvärt beteende hos medborgarna. När barnets bästa analyseras är en relevant fråga hur kunskap om barn från andra discipliner, såsom psykologi, ska integreras i rättsordningen.¹⁶ En utgångspunkt i framställningen är att det måste anses naturligt att kunskaper inom exempelvis psykologi och andra discipliner hålls i åtanke när det utreds om barnets bästa tillgodoses med den lagstiftning som vi har i Sverige idag. Att principen om barnets bästa ska genomsyra den lagstiftning som berör barn måste dock sägas vara ett relativt generellt påstående. Claes Sandgren, professor i civilrätt vid Stockholms universitet, menar att ett påstående som är så pass generellt behöver brytas ner i en eller flera hypoteser.¹⁷ Den hypotes som kommer att granskas i denna framställning är om barnets bästa tillgodoses genom lagstiftningen och dess tillämpning som finns idag för sexualbrott mot barn begångna över internet.

¹⁵ Leijonhufvud; Wennerberg, *Straffansvar* (2009), s. 15.

¹⁶ Schiratzki, *Barnrättens grunder* (2014), s. 9.

¹⁷ Sandgren, *Om teoribildning och rättsvetenskap*, Juridisk Tidsskrift nr. 2 2004/05, s. 306.

1.8 Disposition

- Kapitel 2** I kapitlet undersöks internetanvändningen i Sverige samt fenomen och aspekter som verkar vid agerande i sociala miljöer. Kapitlet behandlar även vad forskning säger om de psykologiska effekter som följer av internetrelaterade sexualbrott. Kapitlet syftar till att åskådliggöra bakgrundsproblematiken med sexualbrott mot barn som sker över internet för att infallsvinklarna ska kunna användas i uppsatsens analys.
- Kapitel 3** I det efterföljande kapitlet redogörs för den nationella straffrättsliga lagstiftningen som finns till skydd för sexualbrott mot barn över internet.
- Kapitel 4** Undersökning av gällande rätt enligt den straffrättsliga lagstiftningen följer av ett kapitel där de åtaganden Sverige har enligt internationell rätt presenteras. Kapitlet undersöker även ett rättsfall som Europadomstolen avgjort, som är av relevans när svensk sexualbrottslagstiftnings förenlighet med Europakonventionen diskuteras.
- Kapitel 5** I det femte kapitlet följer en rättsfallstudie som syftar till att visa på hur bestämmelserna, som presenterats i kapitel tre, tillämpats praktiskt samt ge exempel på de tillämpningsproblem som förekommit när internet varit brottsarena. Rättsfallstudien är uppdelad i respektive bestämmelse och efter varje bestämmelse följer en sammanfattande analys av hur skyddet ser ut i praktiken.
- Kapitel 6** I det avslutande kapitlet återfinns en slutanalys huruvida nuvarande lagstiftning ger ett adekvat skydd för barn mot sexuella övergrepp på internet. Även Sveriges efterlevnad av internationella åtaganden analyseras för att avslutningsvis föra en diskussion huruvida det föreligger skäl till lagstiftningsåtgärder.

2 Internet ur en straffrättslig synvinkel

För att få en förståelse för internets betydelse i dagens samhälle inleds kapitlet med en presentation av hur internetanvändandet ser ut i Sverige. Vidare presenteras psykosociala effekter för gärningsman och offer vid agerande i digitala miljöer. Detta sker i syfte att läsaren ska få en mer ingående förståelse för hur internet fungerar som arena för brott och för att kunna besvara frågeställningen om nuvarande lagstiftning ger ett tillräckligt skydd mot de nya brottsfenomen som internet medfört.

2.1 Internetanvändningen i Sverige

Internet är inte bara en viktig del i det svenska samhället, utan även en nödvändig mekanism för att samhället ska fungera. Internet underlättar våra liv på många sätt men ökar även risken att utsättas för brott. Internetutvecklingen har medfört att brottslighet gestaltat sig på nya sätt än tidigare och siffran på antalet brott som sker med hjälp av modern teknik är ständigt uppåtgående.¹⁸

Sedan internet började spridas i Sverige år 1995 fortsätter än idag, 20 år senare, spridningen till allt fler användare. Vissa menar till och med att barn som växer upp idag gör det med ena foten i en digital värld. Sedan år 2014 har den dagliga användningen ökat från 76 till 80 procent och år 2015 var det 91 procent av Sveriges befolkning som använde internet regelbundet. En av de vanligaste orsakerna, förutom ointresse och teknisk okunskap, till varför vissa väljer att inte använda internet uppges vara för att undvika barnpornografi. Den genomsnittliga användningstiden har ökat och uppgår numera till 20 timmar per vecka. Smarta mobiler och surfplattor sägs ligga bakom ökningen. Kommunikationen på internet sker främst via e-postmeddelanden och så kallade instant messages, det vill säga snabbmeddelanden.¹⁹ Att kommunikationen sker främst via chattmeddelanden visar sig även vid en undersökning av barns internetvanor där den populäraste aktiviteten på internet sades vara att chatta. Samma undersökning visar att bland barn mellan 9 och 16 års ålder är det 40 procent som har en egen dator på sitt rum.²⁰ Internet används även i sexuella syften. I en undersökning uppgav 22 procent av internetanvändarna att de surfar på

¹⁸ Motion 2014/15:2969, *Internet som arena för brott*, s. 2.

¹⁹ Davidsson; Finndahl, *Svenskarna och internet 2015*, s. 10 & 12-31.

²⁰ Banch; Jonsson; Warfvinge, *Barn och sexuella övergrepp via IT (2009)* s. 13.

sidor med sexuellt innehåll. Mest vanligt är det bland män mellan 16-25 år där siffran uppgår till 67 procent²¹

2.2 Internet som arena för brott

2.2.1 Anonymitet och psykosociala effekter i digitala miljöer

"Det var ju bara på internet, det var ju inte på riktigt."²² Så sammanfattar Mårten Schultz och Alexandra Sackermark gärningsmannens tankesätt vid internetrelaterad brottslighet. Att begå ett brott över internet anses i många fall inte vara lika allvarligt som om samma brott hade skett med offret fysiskt närvarande. Vid agerande i digitala miljöer är det inte lika självklart att vårt beteende begränsas av de normer och gränser som gäller i det verkliga livet. Vidare är möjligheten att vara anonym och avsaknaden av den fysiska närvaron av brottsoffret något som leder till effekter som skapar förutsättningar för gärningsmannen att begå brott denne förmodligen inte hade begått utanför internetmiljön.²³ Förutom minskad risk att, i vissa fall, lagföras för brottet innebär anonymitetsaspekten även att gärningsmannen, om dennes identitet inte röjs, inte riskerar att utsättas för negativa sociala sanktioner för det brott denne begår.²⁴ Naturligtvis är negativa sociala sanktioner något som kan följa även om ett brott begås utanför den digitala världen. Skillnaden i internetbaserade miljöer är att det finns en möjlighet att fullständigt dölja sin identitet genom att inte visa sitt ansikte eller sin kropp. Möjligheten att vara anonym skapar även möjligheter för gärningsmannen att måla upp en annan bild av sig själv, än vad som överensstämmer med verkligheten. Brottsoffret riskerar då att bli vilselett om vem det är som sitter bakom andra sidan skärmen. Den felaktiga bilden om vem motparten är kan leda till att en person agerar på ett annorlunda sätt, än om personen hade haft den verkliga identiteten för handen. Anonymitet på internet har både ansetts vara livsviktigt men även ett samhällsproblem. Någon lag som direkt reglerar anonymitet på internet finns inte i Sverige idag. Saul Levmore, professor i juridik på Chicagos universitet, menar att det är åberopande av yttrandefrihetsargument som kan ha lett till att det idag inte finns någon lagstiftning som reglerar anonymitet på internet. Yttrandefriheten benämns som ett av internets kärnvärden och det har som tradition av Sverige som

²¹ Davidsson; Finndahl, *Svenskarna och internet 2015*, s. 48.

²² Sackermark; Schultz, *Näthat* (2015), s. 15 f. Min kursivering.

²³ Brå, Rapport 2000:2 *IT-relaterad brottslighet*, s. 14.

²⁴ Med sociala sanktioner menar jag att utsättas för föraktning av samhället.

rättsstat diskuterats att skärpt lagstiftning, om vad som är tillåtet och inte på internet, skulle kunna skada denna frihet.²⁵

De psykosociala effekter som följer av internet för barn måste skiljas från effekter på vuxna individer. Barn har inte fullt lika utvecklade hjärnor och även oftast bristfälliga erfarenheter vilket leder till att de i de flesta fall har svårare att bedöma en gärningsmans avsikter, än vad en vuxen person i samma situation skulle ha. Anonymitetsaspekten gör det dessutom ännu svårare att bedöma avsikterna på internet än i det ”verkliga livet”. Barns aktivitet på internet kan beskrivas som en trappa där barnet successivt tar allt fler risker utan att tänka på konsekvenserna.²⁶

Maria Schillaci, psykolog och författare till boken *#nätsmart*, menar att de konsekvenser som följer av att ett barn utsätts för ett sexuellt övergrepp på internet är desamma som om det skulle skett fysiskt. Det finns även en risk för att barnet känner en egen skuld för övergreppet eftersom gärningsmannen inte varit fysiskt närvarande och barnet då själv ”medverkat” till övergreppet och även varit aktiv i kontakten med gärningsmannen. Vidare finns det risk för att barnet fastnar i vad hon benämner som en ”skamfälla” i och med att övergreppet kan vara förevigat på bild eller film. När barnet inser att allt finns dokumenterat kan gärningsmannen använda bilderna eller filmerna i utpressningssyfte, på så sätt att barnet blir utsatt igen.²⁷ Förhållandet att ett övergrepp som dokumenteras på bild eller film riskerar att medföra ytterligare skadliga effekter var även något som diskuterades i propositionen till 2005 års lagändring. I propositionen påpekas att forskning visar att barnets vetskap, om att den förnedrande situationen har dokumenterats, riskerar att leda till ett livslångt trauma för att bilderna eller filmerna ska spridas såväl nationellt som internationellt.²⁸

Anna Norlén, psykolog och sakkunnig gällande brott mot barn över internet, menar att det är skillnad på om ett barn utsätts för ett sexuellt övergrepp på internet än om det skett fysiskt. Hon uppger och att det bland psykologer finns en konsensus om att dessa barns psykiska skador är minst lika stora som efter ett övergrepp där

²⁵ Levmore, *The Offensive Internet, The internet's Anonymity Problem* (2010), s. 56 och Svensson; Dahlstrand, *Nätkränkningar* (2014) som hänvisar till Karniel (2009).

²⁶ Brå - Rapport 2007:11 *Vuxnas sexuella kontakter med barn via Internet*, s. 39.

²⁷ Schillaci, *#nätsmart* (2015), s. 8-10.

²⁸ Prop. 2004/05:45, s. 98 f.

gärningsmannen varit fysiskt närvarande. Vidare menar hon att forskare och psykologer har sett att skam- och skuldkänslorna vid onlineövergrepp ofta är mycket större än vid fysiska övergrepp eftersom flickorna varit aktiva på ett annat sätt, än vad som vanligen sker vid fysiska övergrepp. Barnen vet med sig att de kanske trätt över gränsen för vad de får göra för sina föräldrar och stundtals även själva visat ett sexuellt intresse och varit ”snuskiga”. Deras egen aktivitet finns dessutom på pränt och det förstår oftast barnet. Norlén menar att tilliten hos ett barn, som utsätts för sexualbrott på internet, kan påverkas starkt. Detta eftersom kontakten med förövaren i flertalet fall pågått under en lång tid och gärningsmannen på så sätt har lyckats bygga upp en slags relation med barnet. Barnet kanske känner att de är tillsammans med personen och att det har gjort saker i förtroende. När barnet sedan förstår att personen haft andra syften med kontakten blir det ett slags tillitsbrott vilket kan vara mycket skadligt för barnet, även om händelsen i juridisk bemärkelse inte varit ett brott. Vidare menar Norlén att det finns likheter mellan situationen där gärningsmannen tvingar eller hotar ett barn till sexuella handlingar och situationen där barnet blivit manipulerat eller lurat över internet.²⁹

En rapport visar att onlinekontakten, under tiden den pågått, kan ha blivit så viktig för barnet att det till en början ”frivilligt”³⁰ gått med på att till exempel skicka sexualiserade bilder. Ibland har en bakomliggande orsak varit att de trott att de är tillsammans eller förlovad med sin nätkontakt. Vissa av barnen har även beskrivit kontakten att inledningsvis kännas som överklig och som en slags lek, men att de sedan blev så pass manipulerade att det hela urartade.³¹

2.2.2 Vilka är barnen som blir utsatta?

Crimes Against Children Research Centre vid University of New Hampshire har i ett antal studier undersökt barns upplevelser av sexuella kontakter som sker via internet. Bland barn mellan 10 och 17 år var det 19 procent som uppgav att de någon gång blivit kontaktade på internet i sexuella syften.³² Detta kan jämföras med de studier

²⁹ Sakkunnigförhör med Anna Norlén inför huvudförhandling i Gotlands tingsrätt, mål B 1178-13 samt inför huvudförhandling i Attunda tingsrätt, mål B 1687-14.

³⁰ Observera dock att barn under 15 år juridiskt sett aldrig kan samtycka till sexuella handlingar.

³¹ Banck; Jonsson; Warfvinge, *Barn och sexuella övergrepp via IT* (2009), s. 33 & 38.

³² Finkelhor; Jones; Mitchell; Wolak, *Trends in Unwanted Sexual Solicitations* (2014), s. 5.

som gjorts på barn i Sverige. Bland de tillfrågade barnen mellan 14 och 15 år var det 30 procent som blivit kontaktade av vuxna med sexuella förslag. En fjärdedel uppgav att detta skett via internet. I ytterligare en studie gjord av Brå på ungdomar mellan 15 och 17 år uppgav hela 70 procent av flickorna att de blivit kontaktade på internet i sexuella syften.³³ Bland de som utsatts visade sig i stort sett samtliga fall skett på chattsidor, ”communities” eller MSN (program för där man kan skicka direktmeddelanden över internet). Resultat från internationell forskning visar att utsattheten för sexuella kontakter inte är slumpmässig utan beror på diverse olika faktorer. Problematiska förhållanden hemma, svårigheter i skolan och ett allmänt risktagande beteende i ungdomsåren sägs vara faktorer som gör att barnet löper en högre risk att bli föremål för internetrelaterade sexualbrott. I en undersökning från Brå framkom att bland de utsatta barnen var det dubbelt så vanligt med dålig trivsel i skolan. Mönstret är inte unikt för sexuella övergrepp utan återfinns även bland barn som blivit utsatta för våld och mobbing.³⁴

2.2.3 Något om förövarna och deras tillvägagångssätt

Kunskap om förövarna för sexualbrott är i många mån bristfällig och forskning kring förövare för sexualbrott mot barn via internet synes än mer knapphändig. Delvis beror detta på att många övergrepp aldrig avslöjas. Vidare är forskningsunderlaget litet då det, i de flesta fall, krävs att förövaren lagförts och i förlängningen även är villig att ställa upp i en undersökning. I en rapport från socialstyrelsen uppgav 92 procent av sexualbrottsförövarna, i en enkätundersökning, att de hade åtminstone milda depressiva besvär och ett större psykiskt lidande än en normalpopulation. Även indikationer på parafili, en psykisk avvikelse från den sexuella normen, visade sig vanligt förekommande. Avvikelsen kunde exempelvis bestå av ett tvångsmässigt behov av sexuell upphetsning genom att vara en dold betraktare av andra människors nakenhet och sexuella handlingar eller ett sexuellt intresse för barn.³⁵

Förövarens tillvägagångssätt vid sexualbrott mot barn via internet kan liknas vid metoden för spam-mejl såsom exempelvis de s.k. Nigeriabreven. Förövaren har, genom internets funktioner, tillgång till ett obegränsat antal barn. Som framgått ovan är vissa barn mer sårbara än andra vad gäller risken för att bli utsatt för ett

³³ Bank; Jonsson; Warfvinge, *Barn och sexuella övergrepp via IT* (2009), s. 15 & 52.

³⁴ Brå - Rapport 2007:11 *Vuxnas sexuella kontakter med barn via Internet*, s. 35 ff.

³⁵ Socialstyrelsen, *Behandlingsinstanser* (2010), s. 16 f.

onlinerelaterat sexualbrott. Genom att gärningsmannen försöker ta kontakt med många barn ökar sannolikheten för att någon ska vara sårbar för det tillvägagångssätt som gärningsmannen sedan använder sig av.³⁶ Detta sätt att gå tillväga kan vara en av anledningarna till det stora antalet målsägande som ofta återfinns i onlinerelaterade sexualbrottmål.

2.2.4 Kort om lagföring av brott som skett över internet

I Brå:s rapport om polisanmälda hot och kränkningar som skett via internet uppges att endast 4 procent av de ärenden³⁷ som undersökts i rapporten har lett till åtal. Den i särklass största anledningen i nedlägningsärenden uppges vara att det föreligger problem med att identifiera gärningsmannen samt att det saknas bevis i sådan omfattning att det skulle kunna leda till en fällande dom. De poliser som intervjuats i rapporten uppger att det vid utredningar om vem gärningsmannen är oftast krävs inloggningsinformation i form av IP-nummer. För att få ut ett IP-nummer behövs information från internetoperatören, vilket ofta vållar problem. Det gäller särskilt när det handlar om internetjänster som tillhandahålls av företag utanför Sveriges gränser.³⁸ Intervjuade personer uppger att man vid en förundersökning i ett internetrelaterat brott ”sitter i knäna” på de som driver webbsidan. Är de inte villiga att hjälpa till är det svårt att komma framåt i utredningen. Internetutvecklingen har även medfört möjligheter för gärningsmän att ha brottsliga kontakter med olika barn över ett större geografiskt område, vilket skapar nya behov i form av nationell samordning av utredningsarbetet.³⁹

2.2.5 Kort om bevis på internet

Vid internetrelaterade brott blir det aktuellt med användning av digital bevisning. Med sådan bevisning menas bevismaterial som härrör från en digital teknisk miljö.⁴⁰ Att övergreppen många gånger är dokumenterade, eller föregås av en intensiv kommunikation via internet, innebär vissa fördelar vid bevisföringen vid en rättegång eftersom gärningsmannen lämnar vissa digitala spår efter sig. Bevisinhämtning från internet är dock komplicerad på många sätt och framförallt beror detta på hur internet

³⁶ Brå - Rapport 2007:11 *Vuxnas sexuella kontakter med barn via Internet*, s. 13.

³⁷ Totalt 700 stycken.

³⁸ Brå, Rapport 2015:6, *Polisanmälda hot och kränkningar mot enskilda personer via internet*, s. 84 ff.

³⁹ Brå - Rapport 2007:11 *Vuxnas sexuella kontakter med barn via Internet*, s. 76.

⁴⁰ Kronqvist, *Brott och digitala bevis* (2013), s. 19.

som forum är uppbyggt. I sexualbrottsfallen kan det exempelvis handla om information som är tidskritisk, det vill säga att informationen när som helst kan försvinna eller bli oåtkomlig.

Det förekommer en del legala otydligheter om vad som gäller vid möjligheten till inhämtning av bevis på internet.⁴¹ Emelie Källfelt, kammaråklagare i Stockholm och åklagare i det medieuppmärksammade Husby-målet,⁴² menar att det är av stor betydelse hur brottet rubriceras för möjligheten att kunna utreda brottet effektivt.⁴³ Rubriceringen har betydelse för möjligheten att använda sig av hemliga tvångsmedel och är även av betydelse i häktningsfrågan eftersom obligatorisk häktning föreligger om straffvärdet uppgår till minst två år. Detta inverkar på en utredning om ett misstänkt sexualbrott på internet i och med att digitala medel, i ett så orört skick som möjligt, underlättar bevissäkringen och senare bevisföringen. Det finns dock ännu ingen rättslig grund i svensk lagstiftning för att kunna beslagta information digitalt på en internetsajt eller i andra digitala miljöer. Istället krävs tillgång till den dator som använts vid kommunikationen.⁴⁴ Denna form av information måste skiljas från information som är åtkomlig för alla på internet. Tillstånd för att inhämta någon sådan information krävs inte i en utredning, vare sig informationen lagras fysiskt i Sverige eller i en annan stat.⁴⁵

⁴¹ Kronqvist, *Brott och digitala bevis* (2013), s. 86.

⁴² Se Solna tingsrätt (B 8098-13) som just nu pågår i Svea hovrätt (B 5801-15).

⁴³ Källfelt, Emelie, kammaråklagare i Stockholm. Intervju den 27 november 2015.

⁴⁴ Kronqvist, *Brott och digitala bevis* (2013), s. 87.

⁴⁵ Se Annex 1 till kommuniké från G8 möte i Moskva 19-20 oktober 1999 och Cyberbrottskonventionen.

3 Nationell lagstiftning

Följande kapitel kommer att redogöra för de straffrättsliga bestämmelserna som uppsatsen syftar till att utreda. Förutom att relevanta bestämmelser i 6 kap. BrB behandlas inleds kapitlet med en kortare redogörelse för hur det straffrättsliga skyddet utvecklats samt de utgångspunkter som återfinns i lagstiftningen rörande barn. Detta sker i syfte att läsaren ska få en förståelse för hur bakgrunden och utvecklingen till dagens lagstiftning ser ut.

3.1 Bakgrund

3.1.1 Allmänt om lagstiftning rörande barn

Lagstiftningen kring barn, ofta benämnd som *barnrätt*, utgår från ett synsätt om att en individs psykiska och fysiska förmågor är under utveckling i barndomen. Om utvecklingen lyckas formas förhoppningsvis barnet till en väl fungerande samhällsmedborgare. För att barnets utveckling inte ska skadas krävs dock särskild lagstiftning som skyddar barnet från störande moment i barndomen. En av de centrala frågorna inom barnrätten är hur ansvaret för barnet ska fördelas mellan barnets rättsliga företrädare, oftast föräldrarna, och samhället. Vid den tidpunkt som rättsordningen, såsom exempelvis lagstiftaren eller domstol, involveras i en aspekt av ett barns liv övergår frågan från att vara något som bestäms inom den privata familjen till att vara en fråga för det offentliga. Barnrätten sägs vidare vara präglad av tre viktiga funktioner. Dels har den en styrande och normerande funktion som ska ge vägledning för agerande i olika situationer, dels ger den de rättsskipande myndigheterna rätten att gå in som yttersta tvistelösare och den tredje slutliga funktionen är skyddsfunktionen; lagstiftning rörande barn ska skydda dem från exempelvis sexuella övergrepp.⁴⁶

3.1.2 Utvecklingen av det straffrättsliga skyddet för sexualbrott mot barn

Ända fram till år 1937 kunde inte bara gärningsmannen utan även barnet som blivit utsatt för ett sexuellt övergrepp straffas. Det första egentliga skyddet för individen kom till uttryck genom 1695 års brottsbalk och lagstiftarens formulering av syftet var ”att bereda straffrätligt skydd för barn och ungdom mot sexuella kränkningar samt i

⁴⁶ Schiratzki, *Barnrättens grunder* (2014), s. 12 ff.

övrigt värna om individens integritet i sexuellt hänseende".⁴⁷ I början av 80-talet kom dåvarande sexualbrottskommitté med sitt betänkande. Betänkandet var ett resultat av att den tidigare utredningen hade influerats starkt av 60-talets sexuella frigörelse, vilket kritiserades så kraftigt att en ny kommitté tillsattes. I det nya betänkandet hade intryck tagits av ny forskning och kunskap kring sexuella övergrepp, vilket visade sig genom påtalandet av ett samband mellan psykisk ohälsa och sexuella övergrepp och en insikt om att sexuella övergrepp förekom i alla samhällsklasser och inte endast bland de fattiga. Lagstiftningen, som följde av betänkandet, kom att ge ett ökat skydd mot sexuella övergrepp för barn och ungdomar.⁴⁸ Ett antal uppmärksammade fall av barnpornografi och övergrepp på daghem gjorde att diskussionen i början av 90-talet mestadels kretsade kring huruvida innehav av barnpornografi skulle förbjudas och om det går att förhindra att pedofiler arbetar med barn. Ett flertal allvarigare sexuella övergrepp kom dock att initiera debatten om våldtäktsbegreppet verkligen var tillämpligt när det kommer till yngre barn. Tillsammans med rapporter om sexturism och en ökad sexuell exploatering av barn och ungdomar i både Sverige och övriga Europa ledde det fram till att nya bestämmelser för sexualbrott mot barn infördes i brottsbalken genom 2004 års proposition. Numera har således kravet på tvång eller hot om brottslig gärning från gärningsmannens sida tagits bort när det gäller barn under 15 år. Barnets eventuella samtycke ska inte heller vara av betydelse. Vidare bygger brottsbalkens sexualbrottslagstiftning på varje individs rätt till personlig och sexuell integritet och självbestämmande. En annan självklar utgångspunkt är, enligt regeringen, att den svenska sexualbrottslagstiftningen ska vara förenlig med Sveriges åtaganden i internationell rätt och att Europakonventionen är av central betydelse i denna del.⁴⁹

3.1.3 Straffrättens legalitetsprincip

En grundpelare inom straffrätten är legalitetsprincipen. Principen kommer till uttryck i lagtext genom 1 kap. 1 § BrB och återfinns även i regeringsformen (RF) 2 kap. 10 § samt i Europakonventionen artikel 7 mom. 1. Legalitetsprincipen, även uttryckt som *intet brott utan lag* och *inget straff utan stöd av lag*, är numera något som en stat måste iaktta för att kunna göra anspråk på att kallas för rättsstat. Principen verkar som en garanti för rättssäkerheten i en stat eftersom den skyddar mot godtycke i

⁴⁷ SOU 1953:14, s. 228. Min kursivering.

⁴⁸ Banck; Svedin, *Sexuella övergrepp mot flickor och pojkar* (2002), s. 18 f.

⁴⁹ Prop 2012/13:111 s. 19 f.

rättstillämpningen och möjliggör för statens medborgare att förutse vilka straffrättsliga ingripanden som kan komma att ske gentemot dem. Med förutsägbarhet menas inte enbart att vissa handlingar är kriminaliserade, utan även *hur* de är kriminaliserade. Detta gör att legalitetsprincipen innehåller vissa krav på lagens begriplighet och precision.⁵⁰

3.1.3.1 Analogiförbudet och obestämdhetsförbudet

Ett förbud mot analogisk rättstillämpning för den tilltalades nackdel är en aspekt som innefattas av legalitetsprincipen. Förbudet innebär att straffstadgandets ordalydelse fungerar som en gräns som inte heller får överskridas av en tolkning där lagens ändamål och syften skulle bli realiserade. Egentlig tolkning och analogi skiljer sig på ett sådant sätt att en analogi föreligger om tolkningen ligger utanför ordalydelsens gräns. Eftersom lagtexten står högst i rättskällehierarkin är det utan betydelse om lagförarbeten eller doktrin ger stöd åt en tolkning som står i strid med bestämmelsens ordalydelse. Att analogiförbudet innebär att domstolen ska frikänna från ansvar, om handlingen inte rymmer in under ordlydelsen av en bestämmelse, innebär inte att domstolen automatiskt har accepterat gärningen som sådan. Tvärtom kanske handlingen anses som både stötande och motbjudande. Eftersom en ordalydelse ibland ger upphov till olika tolkningsmöjligheter ska analogiförbudet inte uppfattas på så sätt att det inte finns något utrymme för rättsskapande verksamhet från rättspraxis sida. Detta måste dock skiljas från rättspraxis för området vad som är kriminaliserat. Obestämdhetsförbudet är riktat mot lagstiftaren och innebär att straffbestämmelserna ska utformas på så sätt att de är tillräckligt precisa och begripliga till sin utformning.⁵¹

3.2 Straffrättsliga bestämmelser i 6 kap. BrB

3.2.1 Ålderskategorier

Även om barnkonventionen stadgar att alla personer under 18 år är att betrakta som barn skiljer den svenska sexualbrottslagstiftningen på barn under 15 år och de som är mellan 15 och 17 år. Anledningen är att den sexuella myndighetsåldern infaller vid 15 års ålder vilket den gjort sedan år 1864.⁵² Dock var det först genom 2005 års sexualbrottsreform som det infördes särskilda bestämmelser om sexualbrott mot barn. Ändringarna sades syfta till att stärka och lyfta fram behovet av skydd mot sexuella

⁵⁰ Leijonhufvud; Wennerberg, *Straffansvar* (2009), s. 22.

⁵¹ Leijonhufvud; Wennerberg, *Straffansvar* (2009), s. 22 f.

⁵² 1937 för pojkar.

övergrepp på barn och ungdomar. Den centrala skillnaden mellan ålderskategorierna ligger i att för ett barn under 15 år är den sexuella självbestämmanderätten utan betydelse, de kan således aldrig samtycka till sexuella handlingar.⁵³ Samma gäller för ålderskategorin 15-17 år i de fall där barnet utnyttjas av en person som har en särskild relation till eller ett särskilt ansvar för barnet.⁵⁴ Finns inget sådant beroendeförhållande blir bestämmelserna om sexualbrott mot vuxna tillämpliga, trots att barnet precis fyllt 15 år, med ett undantag i brottet utnyttjande av barn för sexuell posering.

3.2.2 Våldtäkt mot barn

”Den som har samlag med ett barn under femton år eller som med ett sådant barn genomför en annan sexuell handling som med hänsyn till kränkningens allvar är jämförlig med samlag, döms för våldtäkt mot barn till fängelse i lägst två och högst sex år.

Detsamma gäller den som begår en gärning som avses i första stycket mot ett barn som fyllt femton men inte arton år och som är avkomling till gärningsmannen eller står under fostran av eller har ett liknande förhållande till gärningsmannen, eller för vars vård eller tillsyn gärningsmannen ska svara på grund av en myndighets beslut.

Är brott som avses i första eller andra stycket att anse som grovt, döms för grov våldtäkt mot barn till fängelse i lägst fyra och högst tio år. Vid bedömning av om brottet är grovt ska det särskilt beaktas om gärningsmannen har använt våld eller hot om brottslig gärning eller om fler än en förgripit sig på barnet eller på annat sätt deltagit i övergreppet eller om gärningsmannen med hänsyn till tillvägagångssättet eller barnets låga ålder eller annars visat särskild hänsynslöshet eller råhet.”

6 kap. 4 § BrB

En särskild bestämmelse för våldtäkt mot barn infördes år 2005. Numera är det tillräckligt att någon har samlag eller genomför en annan sexuell handling av viss art med barnet. Kravet på våld eller hot är således borttaget för bestämmelsens tillämplighet. Syftet var att klargöra att barn som inte fyllt 15 år aldrig kan samtycka

⁵³ Prop. 2004/05:45 s. 21 f.

⁵⁴ Prop. 2004/05:45 s. 21. Särställningen ges i det fall förhållandena i 6 kap. 2 § 2st är tillämpliga. Eftersom dessa förhållanden inte är relevanta för framställningen av denna uppsats kommer de att bortses från.

till sådant sexuellt umgänge som avses i bestämmelsen.⁵⁵ Bestämmelsen är könsneutral och har företräde framför brotten i kapitlets 1-3 §§ vilket gäller även om gärningsmannen skulle ha utsatt offret för våld, hot eller annat tvång.⁵⁶

För bestämmelsens tillämplighet krävs att gärningsmannen *genomför* en sexuell handling med offret. Vad som menas med rekviritet ”genomför” har inte diskuterats i bestämmelsens förarbeten. Även om det för sexuellt övergrepp mot barn, efter en HD dom, numera är utrett att rekviritet inte hindrar att bestämmelsen tillämpas då offret själv utfört den sexuella handlingen, är det oklart vad som gäller för våldtäktsbestämmelsen. Våldtäktsparagrafen har i doktrin, i vart fall historiskt sett, ansetts vara ett s.k. egenhändigt brott vilket innebär att som gärningsman kan endast den som personligen har utfört sexualhandlingen dömas.⁵⁷ Praxis har spretat vad gäller våldtäkt som egenhändigt brott och det anses i väntan på ett vägledande avgörande från HD inte gå att ge något säkert svar vad som gäller.⁵⁸

3.2.2.1 *Samlag eller annan sexuell handling*

Eftersom det för *samlag* krävs att mannens och kvinnans könsorgan vidrör varandra är det endast begreppet *sexuell handling som med hänsyn till kränkningens allvar är jämförlig med samlag* som är av intresse i denna framställning. Det finns emellertid ingen enkel definition vilka handlingar som omfattas av begreppet. Ett utmärkande drag hos en sexuell handling är att den typiskt sett ägnar till att väcka eller tillfredsställa gärningsmannens eller offrets sexualdrift.⁵⁹ En varaktig fysisk beröring mellan könsorgan och kropp eller könsorgan och könsorgan är att anse som en sådan sexuell handling som åsyftas i bestämmelsen. Begreppet avser även handlingar som inte har en varaktig fysisk beröring, men det krävs att handlingen har en påtaglig sexuell prägel och även är ägnad att tydligt kränka offrets sexuella integritet.⁶⁰ I förarbeten uttrycks att de fall där gärningsmannen förmår offret att onanera på sig

⁵⁵ Prop. 2004/05:45, s. 70.

⁵⁶ Holmqvist m.fl., *Brottsbalken: en kommentar*. Del 1 (2013), s. BrB 6:4 s. 1.

⁵⁷ Holmqvist m.fl., *Brottsbalken: en kommentar*. Del 1 (2013), s. BrB 6:1 s. 10.

⁵⁸ Nygren, http://juridikidag.wolterskluwer.se/allaamnen?id=A9FB4E390278E13CC12579BB00426B4C&groupId=10661&osaTicketId7dadc-965a-4ce2-8669cec750aefa10&action=open&layoutId=2&privateLayout=false&p_v_1_s_g_id=0 (2015-12-11).

⁵⁹ Jareborg; Friberg, *Brotten mot person och förmögenhetsbrotten* (2015), s. 89.

⁶⁰ Holmqvist m.fl., *Brottsbalken: En kommentar, Del 1* (2013), 6:1 s. 5.

själv bör kunna bedömas som en sådan handling.⁶¹ För att våldtäktsbrottet ska bli tillämpligt krävs vidare att den sexuella handlingen med hänsyn till *kränkningens allvar är jämförlig med samlag*. Lydelsen var tidigare ”kränkningens art och omständigheterna i övrigt”. Syftet med ändringen var att markera kränkningens betydelse vid bedömningen av vilka sexuella handlingar, utöver samlag, som våldtäktsbestämmelsen kunde bli tillämplig på. Enligt propositionen till lagändringen är det omfattningen av kränkningen, som offret blir utsatt för, som ska vara det centrala vid avgränsningen av våldtäktsbestämmelsen och inte den sexuella handlingens tekniska karaktär. Det är endast omständigheterna kring sexualhandlingen som ska bedömas. Sådana omständigheter kan vara sexualhandlingens varaktighet, om det uppkommit smärta eller annan kroppsskada och om det i övrigt innehållit förödmjukande eller förnedrande inslag. I förarbetena nämns att föra in föremål, fingrar eller knytnäve i en kvinnas underliv som exempel på sådana sexuella handlingar. Vid avgränsningen av vilka sexuella handlingar som kan bli aktuella ska beaktas att bestämmelsen ska vara reserverad för de mest allvarliga sexuella kränkningarna.⁶² Sådana handlingar som att gärningsmannen onanerar på offret eller förmår offret att onanera åt gärningsmannen bör inte, ur kränkningshänseende, anses jämförliga med samlag.⁶³ Dock ska en bedömning i varje enskilt fall göras för att kunna avgöra graden av kränkning. Det nämns uttryckligen i 2012 års proposition att det lämnas tolkningsutrymme åt domstolarna att i varje enskilt fall bedöma om kränkningen, som uppkommer till följd av den sexuella handlingen, är att jämställa med den som uppkommer vid samlag.⁶⁴ Avgränsningen av den sexuella handlingen i 6 kap. 1 och 4 §§ BrB ska i princip vara densamma men det ska beaktas att barn allmänt sett är att anse som mer utsatta än vuxna. Bedömningen av kränkningens allvar kan således skilja sig åt beroende på om offret är ett barn eller en vuxen.⁶⁵

3.2.2.2 Barn i ålderskategorin 15-17 år

Om barnet har fyllt 15 år blir bestämmelsen i 6 kap. 1 § BrB tillämplig. Den centrala skillnaden är att det för straffansvar krävs att gärningsmannen använt sig av

⁶¹ Prop. 2004/05:45, s. 34 & 140.

⁶² Prop. 2012/13:111, s. 111.

⁶³ Prop. 2004/05:45, s. 46, 59 & 133.

⁶⁴ Prop. 2012/13:111, s. 42 & 112.

⁶⁵ Jareborg m.fl., *Brotten mot person och förmögenhetsbrotten* (2015), s. 19.

misshandel, våld eller hot om brottslig gärning och på så sätt *tvingat* offret till att företa eller tåla en sexuell handling som med hänsyn till kränkningens allvar är jämförlig med samlag. I andra stycket krävs, för ansvar, att gärningsmannen utnyttjat att offret befunnit sig i vissa utsatta situationer och på så sätt *genomfört* en sådan sexuell handling som avses i första stycket. Jareborg m.fl. menar att bestämmelsens första stycke kan tillämpas på s.k. onlineövergrepp men att andra stycket, där gärningsmannen ska ha utnyttjat att målsägande befinner sig i en särskild utsatt situation, genom rekvisitet *genomför* hindrar en tillämpning på onlineövergrepp.⁶⁶ Ett liknande resonemang fördes av 2008 års sexualbrottskommitté som ansåg att det fanns goda skäl att överge traditionen av att gärningsmannen själv måste utföra den sexuella handlingen när grunden för ansvar är tvång i första stycket. Är grunden dock utnyttjande enligt andra stycket var kommittén av uppfattningen att lagtextens utformning, i och med rekvisitet *genomför*, hindrar en sådan tillämpning.⁶⁷

Med hot om brottslig gärning åsyftas de fall när gärningen uppfyller straffbestämmelsen om olaga tvång i 4 kap. 4 § 1 st. första meningen BrB. Vad som gäller för bestämmelsens övriga rekvisit hänvisas till framställningen ovan om våldtäkt mot barn.

3.2.3 Sexuellt övergrepp mot barn

”Den som genomför en annan sexuell handling än som avses i 4 och 5 § med ett barn under femton år, eller med ett barn som fyllt femton men inte arton år och som gärningsmannen står i ett sådant förhållande till som avses i 4 § andra stycket, döms för sexuellt övergrepp mot barn till fängelse i högst två år.

Är brottet grovt, döms för grovt sexuellt övergrepp mot barn till fängelse i lägst ett och högst sex år. Vid bedömning av om brottet är grovt ska det särskilt beaktas om gärningsmannen är närstående till barnet eller i övrigt utnyttjat sin ställning eller missbrukat ett särskilt förtroende eller om fler än en förgripit sig på barnet eller på annat sätt deltagit i övergreppet eller om brottet med hänsyn till tillvägagångssättet eller barnets låga ålder eller annars inneburit ett hänsynslöst utnyttjande av barnet.”

6 kap. 6 § BrB

⁶⁶ Jareborg m.fl., *Brotten mot person och förmögenhetsbrotten* (2015), s. 118.

⁶⁷ SOU 2010:71, s. 195.

Bestämmelsen om sexuellt övergrepp mot barn infördes år 2005. Syftet var att stärka skyddet för barn och ungdomar mot att utnyttjas sexuellt samt att särskilt markera allvaret i sexualbrott riktade mot barn. Paragrafen är subsidiär i förhållande till våldtäkt mot barn samt sexuellt utnyttjande av barn och är tänkt att tillämpas på gärningar som är mindre straffvärda än dessa.⁶⁸ I förhållande till våldtäkt mot barn tar bestämmelsen sikte på sådana sexuella handlingar som inte är jämförbara med samlag och som således inte ska bedömas enligt 4 §. Bestämmelsen kan bli tillämplig även om det är offret som har tagit initiativet till den sexuella handlingen, så länge som gärningsmannen *genomfört* den sexuella handlingen.⁶⁹ Vad som åsyftas med rekvisitet *genomför* har inte diskuterats i någon vidare utsträckning i förarbetena. 2008 års sexualbrottsutredning menade att lagtextens utformning, på grund av legalitetsprincipen, hindrar en rättstillämpning där bestämmelsen om sexuellt övergrepp mot barn tillämpas när det inte är gärningsmannen som själv utför sexualhandlingen.⁷⁰ Rekvisitet har vållat stora problem i rättstillämpningen och domstolarna har gjort olika bedömningar vad som gäller när övergreppet skett via internet. Efter HD:s avgörande i juni år 2015 är det numera klarlagt att rekvisitet inte hindrar en tillämpning när offret utfört den sexuella handlingen på sig själv.⁷¹ Domen tas upp närmare i nedanstående rättsfallsstudie, avsnitt 5.5.

3.2.3.1 Barn i ålderskategorin 15-17 år

Trots att ett syfte med bestämmelsen om sexuellt övergrepp mot barn var att skydda barn mot att utnyttjas i sexuella handlingar, hade införandet av bestämmelsen ingen påverkan på skyddet för barn i ålderskategorin 15-17 år.⁷² För denna ålderskategori gäller istället bestämmelsen om sexuellt tvång i 6 kap. 2 § BrB. För bestämmelsens tillämplighet krävs att gärningsmannen, genom att använda sig av olaga tvång, förmått offret till att företa eller tåla den sexuella handlingen. Det måste således finnas ett orsakssamband mellan tvånget och att offret företar eller tål en sexuell handling. Vad som menas med olaga tvång är i huvudsak detsamma som i våldtäktsbestämmelsen i 6 kap. 1 § BrB. Skillnaden ligger i att även de fall där s.k.

⁶⁸ Holmqvist m.fl., *Brottsbalken: En kommentar, Del 1* (2013), 6:6 s. 1.

⁶⁹ Prop. 2004/05:45, s. 145.

⁷⁰ SOU 2010:71, s. 194.

⁷¹ HD, mål B 5680-14, dom den 12 juni 2015.

⁷² Notera dock att om barnet är mellan 15-17 år och står i ett sådant förhållande till gärningsmannen som avses i 6 kap. 4 § 2 st. finns inget krav på tvång. Uppsatsen syftar emellertid inte till att behandla brott mot denna kategori.

utpressningshot används omfattas av bestämmelsen om sexuellt tvång. Med *olaga tvång* i paragrafen åsyftas således sådana hot som omfattas av både första och andra meningen i 4 kap. 4 § BrB.

3.2.4 Utnyttjande av barn för sexuell posering

”Den som främjar eller utnyttjar att ett barn under femton år utför eller medverkar i sexuell posering, döms för utnyttjande av barn för sexuell posering till böter eller fängelse i högst två år.

Detsamma gäller den som begår en sådan gärning mot ett barn som fyllt femton men inte arton år, om poseringen är ägnad att skada barnets hälsa eller utveckling.

Är brottet grovt, döms för grovt utnyttjande av barn för sexuell posering till fängelse i lägst sex månader och högst sex år. Vid bedömning av om brottet är grovt skall särskilt beaktas om brottet avsett en verksamhet som bedrivits i större omfattning, medfört betydande vinning eller inneburit ett hänsynslöst utnyttjande av barnet.”

6 kap. 8 § BrB

Brottet infördes genom 2005 års sexualbrottsreform och är troligtvis den bestämmelse som idag förknippas mest med sexualbrott mot barn som sker via internet. Så har dock inte alltid varit fallet. Istället var bestämmelsen, vid dess tillkomst, tänkt att tillämpas vid situationer där barn poserar på sexklubbar. Från ett fåtal lagföringsbeslut per år har bestämmelsen under de senaste åren, i och med internetutvecklingen, kommit att tillämpas allt mer.⁷³

Som framgår av lagtexten krävs för en tillämpning av första stycket att barnet är under 15 år. Begreppet *sexuell posering* avser de poseringssituationer som för en vuxen har en otvetydig sexuell karaktär och som utförs inför minst en person eller inför en kamera för dokumentation. En förälder som fotograferar sitt barn, utan att sessionen har någon sexuell innebörd, omfattas således inte av bestämmelsen. Vidare är barnets inställning utan betydelse för tillämpligheten då barnet inte kan samtycka till en sådan handling. Med formuleringen *främjar* nämns i propositionen att det kan ske på många olika sätt, exempelvis genom att någon underlättar eller skapar möjlighet för barnet att posera. Att någon ställer en lokal till förfogande tas upp som ett exempel på ett främjande. Rekvisitet omfattar även de fall där gärningsmannen

⁷³ SOU 2010:71, s. 339.

psykiskt påverkar barnet i en inte alltför obetydlig grad, tvingat, förmått eller förlett barnet till att posera⁷⁴ Att barnet senare, i det enskilda fallet, inte poserar är utom betydelse för straffansvar. Med *utnyttjar* menas att få ekonomiska eller andra fördelar av att barnet poserar. Att få barnet att posera inför sig själv är en sådan annan fördel som avses.⁷⁵

3.2.4.1 Barn i ålderskategorin 15-17 år

Om barnet är mellan 15 och 17 år krävs att poseringen varit *ägnad att skada barnets hälsa eller utveckling*. Någon skada behöver dock inte ha skett i det enskilda fallet. Bestämmelsen är istället avsedd att träffa de fall där poseringen typiskt sett är sådan som är ägnad att skada hälsan eller utvecklingen hos barnet. Det är inte nödvändigt att det föreligger subjektiv täckning från gärningsmannens sida, utan det är tillräckligt med uppsåt beträffande de faktiska omständigheterna som för domstolen utgör underlag för bedömningen. Samtliga omständigheter ska beaktas för att kunna avgöra om poseringen uppfyller rekvisitet. Att poseringen skett genom att barnet blivit vilselett, på annat sätt påverkat eller övertalat att posera i en typiskt sett skadlig miljö nämns i förarbetena som exempel på när rekvisitet kan anses uppfyllt. Som skadlig miljö ges sexklubbar eller miljöer för framställning av pornografiska bilder som exempel.⁷⁶

3.2.5 Sexuellt ofredande

”Den som, i annat fall än som avses förut i detta kapitel, sexuellt berör ett barn under femton år eller förmår barnet att företa eller medverka i någon handling med sexuell innebörd, döms för sexuellt ofredande till böter eller fängelse i högst två år.

Detsamma gäller den som blottar sig för någon annan på ett sätt som är ägnat att väcka obehag eller annars genom ord eller handlande ofredar en person på ett sätt som är ägnat att kränka personens sexuella integritet.”

6 kap. 10 § BrB

Brottet sexuellt ofredande är subsidiärt till lagrummen i 6 kap. 1-9 §§. Vidare har bestämmelsen företräde framför paragraferna om ofredande i 4 kap. 7 § och

⁷⁴ Prop. 2004/05:45, s. 146.

⁷⁵ Holmqvist m.fl., *Brottsbalken: En kommentar, Del 1* (2013), 6:8 s. 1 f.

⁷⁶ Prop. 2004/05:45, s. 146 f.

förolämpning i 5 kap. 3 § BrB.⁷⁷ Bestämmelsen kan sägas ha en liknande roll ofredandebrottet har i frihets- och fridkränkingskapitlet, det vill säga att fungera som en slags uppsamlare till brott som inte faller in under någon av kapitlets tidigare lagrum.⁷⁸ Första stycket är endast tillämpligt på barn under 15 år, medan andra stycket är tillämpligt oavsett offrets ålder. Eftersom det första stycket är tillämpligt på *andra fall* än vad som avses i kapitlets tidigare lagrum, kommer gärningar som innefattar en *sexuell handling* eller *sexuell posering* först att bedömas enligt kapitlets tidigare bestämmelser. Intressant i de internetrelaterade fallen är vad som menas med rekvisitet *förmår*. Rekvisitet omfattar handlingar där någon påverkar barnet till en handling med sexuell innebörd. Det krävs inte att gärningsmannen använt sig av tvång eller någon form av otillbörligt påverkande. Att förmå någon beskrivs som att få barnet att göra något. Det behöver inte vara gärningsmannens påverkan som enbart motiverat barnet till handlingen.

3.2.5.1 Barn i ålderskategorin 15-17 år

Andra stycket uppställer i sig inget åldersrekvisit vilket innebär att det kan tillämpas oavsett barnets ålder. Stycket är avsett att täcka in de fall då någon genom blottning, ord eller handling ofredar någon på ett vis som typiskt sett är ägnat att kränka personens sexuella integritet. Någon kränkning i det enskilda fallet behöver således inte ha skett. Vid kommunikation via internet ska det andra stycket tillämpas vid situationer där någon har skrivit meddelanden till en person och meddelandena kan uppfattas som kränkande enligt bestämmelsen. Även om andra stycket inte uppställer något åldersrekvisit kan det ha betydelse mot vem handlingen företas, det vill säga om det skett gentemot ett barn eller en vuxen. En och samma handling kan således anses kränka ett barns sexuella integritet men inte en vuxens. Som exempel på när bestämmelsen kan bli tillämplig nämns i förarbetena en konversation med tydlig sexuell innebörd per e-post.⁷⁹

⁷⁷ Holmqvist m.fl., *Brottsbalken: En kommentar, Del 1* (2013), 6:8 s. 3 som hänvisar till prop. 2004/05:45 s. 149.

⁷⁸ Sackermark; Schultz, *Näthat* (2015), s. 70.

⁷⁹ Holmqvist m.fl., *Brottsbalken: En kommentar, Del 1* (2013), 6:10 s. 2.

3.2.6 Subjektivt rekvisit

”Till ansvar som i detta kapitel är föreskrivet för en gärning som begås mot någon under en viss ålder skall dömas även den som inte insåg men hade skäl原因 anledning att anta att den andra personen inte uppnått den åldern.”

6 kap. 13 § BrB

Bestämmelsen reglerar det subjektiva rekvisitet avseende de lagrum där det för ansvar krävs att offret är under en viss ålder, i vissa fall 15 år och i andra fall 18 år. Eftersom gärningsmannen ska dömas till ansvar även vid de situationer han inte insett men borde ha insett offrets ålder, upprätthålls inte alltid kravet på uppsåt avseende åldern. Bestämmelsen är avsedd att tillämpas restriktivt samt användas i de fall där offret hade en kroppsutveckling långt utöver vad som är normalt för åldern och omständigheterna i övrigt inte gav gärningsmannen anledning till att vara försiktig. Om oaktsamhet avseende åldern inte kan påvisas, blir de lagrum som gäller när offret fyllt 18 år istället tillämpliga.⁸⁰

⁸⁰ Holmqvist m.fl., *Brottsbalken: En kommentar, Del 1* (2013), 6:13 s. 1.

4 Internationell rätt

Kapitlet innehåller en kortare redogörelse för barnkonventionen, Lanzarotekonventionen, Europakonventionen och respektive konventions ställning i svensk rätt. Kapitlet avslutas med en redogörelse för det rättsfall från Europadomstolen, som är av intresse för lagstiftningen kring sexualbrott, samt vilka krav på svensk sexualbrottslagstiftning som kan anses följa av avgörandet.

4.1 FN:s konvention om barnets rättigheter

FN:s konvention om barnets rättigheter (barnkonventionen), undertecknades och ratificerades av Sverige år 1990. I internationella sammanhang har konventionen nästintill universellt stöd, då det endast är två av världens erkända stater som ännu inte ratificerat den.⁸¹ Konventionen har sagts uttrycka världssamfundets kollektiva syn på barn och ungdomar och att den således utgör nuvarande tids samhälleliga barnperspektiv.⁸² Rättigheterna i barnkonventionen tillkommer barn. Barn definieras i konventionens första artikel som alla personer under 18 år, om inte barnet enligt nationell lag blir myndigförklarad tidigare. Konventionen är skriven med en utgångspunkt om att barn är mer sårbara och utsatta än vuxna, vilket exempelvis kommer till uttryck i de rättigheter som syftar till att ge skydd mot sexuella övergrepp. Sverige har genom sin ratificering åtagit sig att garantera och tillförsäkra barn de rättigheterna som anges i konventionen. Även om det i skrivande stund pågår en utredning där frågan om barnkonventionen ska inkorporeras i svensk rätt analyseras, är konventionen för närvarande inte direkt tillämplig i Sverige.⁸³ Detta innebär att domstolar inte är bundna av konventionens bestämmelser som svensk lag. Bestämmelserna i konventionen används emellertid vid tolkning av nationell lagstiftning på så sätt att en tolkning ska stå i överensstämmelse med de internationella åtaganden som följer av barnkonventionen.⁸⁴

⁸¹ USA och Somalia.

⁸² SOU 1997:116 s. 137. Detta måste dock anses som tveksamt då omfattande reservationer gjorts av länder som tillträtt konventionen.

⁸³ Dir. 2013:35 *Översyn av barnets rättigheter i svensk rätt*. Utredningen ska redovisas under våren 2016.

⁸⁴ SOU 2007:54 s. 63.

4.1.1 De fyra grundprinciperna

Fyra av barnkonventionens 54 artiklar sägs vara grundläggande för hur konventionens helhet ska tolkas och ska således genomsyra all efterlevnad av konventionen. I artikel 2 uttrycks varje barns lika värde och förbud mot diskriminering, artikel 6 uttrycker barnets rätt till liv och utveckling och artikel 12 uttrycker att barnet ska ha rätt att uttrycka sina åsikter och få dem respekterade. Vidare uttrycker artikel 3 att barnets bästa ska komma i främsta rummet vid alla åtgärder som rör barn. Detta gäller både när åtgärderna vidtas av domstolar och när de vidtas av lagstiftande organ. De åtgärder som i första hand åsyftas är de vidtagna av det offentliga inom den rättsliga sfären. Att det är åtgärder inom det offentliga förklaras av att konventionen binder stater och inte enskilda.⁸⁵

4.1.2 Rättigheten till skydd mot sexuella övergrepp

”Konventionsstaterna åtar sig att skydda barnet mot alla former av sexuellt utnyttjande och sexuella övergrepp. För detta ändamål skall konventionsstaterna särskilt vidta alla lämpliga nationella, bilaterala och multilaterala åtgärder för att förhindra;

- (a) att ett barn förmås eller tvingas att delta i en olaglig sexuell handling.*
- (b) att barn utnyttjas för prostitution eller annan olaglig sexuell verksamhet.*
- (c) att barn utnyttjas i pornografiska föreställningar och i pornografiskt material.”*

Artikel 34 barnkonventionen

Artikel 34 ålägger stater att vidta alla lämpliga åtgärder för att skydda barn mot sexuella övergrepp och sexuellt utnyttjande. Artikelns tre punkter beskriver närmare vilka handlingar barnet ska skyddas från. Angående skyldigheten för staten att vidta *alla åtgärder för att förhindra* har regeringen uttryckt att det är lagstiftning som är statens främsta instrument för att garantera att barnets rättigheter enligt barnkonventionen tillgodoses. All lagstiftning ska följaktligen utformas i överensstämmelse med barnkonventionen på ett sådant sätt att den effektivt skyddar och främjar barnets rättigheter.⁸⁶

⁸⁵ Schiratzki, *Barnrättens grunder* (2014), s. 30.

⁸⁶ Prop. 2009/10:232, s. 11 f.

4.2 Europarådets konvention om skydd för barn mot sexuell exploatering och sexuella övergrepp

Konventionen, även benämnd som Lanzarotekonventionen, trädde i kraft i mitten av år 2010 och är ratificerad av Sverige sedan juli år 2013. Ett av konventionens syften är förebygga och bekämpa sexuella övergrepp mot barn. Konventionen sägs uppmärksamma att barns och förövares ökade användning av internet resulterat i att sexuella övergrepp mot barn fått allvarigare proportioner än tidigare.⁸⁷ Barn definieras enligt konventionen som personer under 18 år. Vidare innehåller konventionen 50 artiklar, uppdelade på 13 kapitel, och det är kapitel 6 som tar upp de straffrättsliga bestämmelserna.

Artikel 18 ålägger staterna att vidta nödvändiga lagstiftningsåtgärder för att kriminalisera alla sexuella handlingar med barn som inte uppnått den sexuella myndighetsåldern i landet, där våld eller hot om våld använts, där någon missbrukar sin beroendeställning gentemot barnet samt när någon missbrukar att barnet befinner sig i en särskilt utsatt situation. Vad som menas med en sexuell handling är inte definierat i konventionen. Regeringen har emellertid uttryckt att innebörden av begreppet ska vara densamma som i 6 kap. BrB.⁸⁸ Enligt artikel 21 ska att alla uppsåtliga handlingar där ett barn deltar i pornografiska föreställningar vara straffbelagda.⁸⁹ Vad som menas med pornografiska föreställningar har lämnats åt staterna att definiera närmare. I förklaranderapporten till konventionen anges att bestämmelsen i första hand tar sikte på organiserade framträdanden där barn medverkar som aktörer. Detta ska dock inte hindra att parterna tillämpar bestämmelsen även då barn framträder via informationsteknologi.⁹⁰ Om ett framträdande via internet ska anses som en sådan pornografisk föreställning som artikel 21 tar sikte på har diskuterats i samband med Sveriges tillträde till konventionen. 2008 års sexualbrottskommitté menade att det inte kan anses stå i strid med motiven till konventionen att ha en rättstillämpning där ett framträdande via

⁸⁷ SOU 2010:71, s. 395.

⁸⁸ Ang. begreppet ”sexuell handling”, se avsnitt 3.2.2.1.

⁸⁹ Prop. 2012/13:111, s. 79.

⁹⁰ Council of Europe Convention on the Protection of Children against Sexual Exploitation and Sexual Abuse (CETS No. 201) Explanatory Report art. 146–148.

internet inte enbart bedöms som en sexuell posering, utan även som en pornografisk föreställning.⁹¹

2008 års sexualbrottskommitté hade, inför tillträdet till konventionen, i uppdrag att analysera vilka behov av lagändringar som tillträdet kunde anses förorsaka. I sin utredning framhöll kommittén vissa problem avseende svensk sexualbrottslagstiftnings överensstämmelse med konventionens krav vad gäller barn i ålderskategorin 15-17 år. Utredningen menade att ålderskategorins krav på förtroendeställning i de fall våld eller hot om våld inte använts inte överensstämmer med konventionens krav. Den beroendesituation som åsyftas i konventionens artikel 18 avser att täcka in även de situationer där barnet *inte har något annat val än att underkasta sig övergreppet*.⁹² Även flertalet remissinstanser, som yttrade sig i utredningen, ifrågasatte huruvida svensk lagstiftning uppfyller kraven i artikel 18 gällande sexuella övergrepp mot barn mellan 15-17 år. Exempelvis anförde Kvinnofronten att Sverige, för att uppfylla artikel 21, måste kriminalisera alla utnyttjanden av barn för sexuell posering och att det därför krävs en lagändring i bestämmelsen för att barn i ålderskategorin 15-17 år ska få ett fullgott skydd.⁹³ Kritiken ledde emellertid inte till några lagändringar i nämnda delar. Christian Diesen, professor i processrätt vid Stockholms universitet, menar att utredningen visar på den svenska lagstiftningens problem att tillhandahålla ett tillräckligt straffrättsligt skydd för sexuella övergrepp mot barn i ålderskategorin 15-17 år.⁹⁴

4.3 Europeiska konventionen om skydd för de mänskliga rättigheterna och de grundläggande friheterna

Genom Europakonventionen är det avsett att medlemsstaterna ska etablera en minimistandard som inte får underskridas. Vidare är konventionens artiklar allmänt formulerade vilket möjliggör för olika tolkningar av innebörden. Som utgångspunkt ska dock Europakonventionen tolkas i ljuset av de allmänna tolkningsprinciper som återfinns i konventionen om traktaträttens (Wienkonventionen) artikel 31-32. En viktig princip är att Europakonventionen ska tolkas dynamiskt vilket innebär att samhällsutvecklingen och förändringar i rättsuppfattningen i konventionsstaterna ska

⁹¹ SOU 2010:71, s. 439.

⁹² SOU 2010:71, s. 434. Min kursivering.

⁹³ Prop. 2012/13:111, s. 78 f.

⁹⁴ Diesen, *Övergrepp mot kvinnor och barn* (2013), s. 134.

tillämpas betydelse vid tolkningen.⁹⁵ Av intresse för denna framställning är artikel 3 om förbud mot tortyr och omänsklig eller förnedrande behandling eller bestraffning och artikel 8 om rätt till skydd för privat- och familjeliv. Båda artiklarna medför primärt en negativ skyldighet för staterna att avhålla sig från ingrepp i individers privata sfär men ålägger även staterna en viss handlingsplikt för att garantera skydd mot ingrepp i sfären. Ett exempel på en sådan positiv skyldighet är att införa lagstiftning i syfte att upprätthålla rättigheten men även att ingripa vid situationer där rättigheten kan anses som kränkt. Att ingripa vid sådana situationer innebär även att ingripande ska ske när rättigheten kränks av en enskild person vars handlingar staten i sig inte ansvarar för. Staten bryter således mot Europakonventionen genom att tolerera eller genom att inte skapa ett tillräckligt rättsligt skydd för en viss existerande situation.⁹⁶ Vid ett sexuellt övergrepp, som anses vara ett allvarligt ingrepp i en individs privatliv, åläggs således staten enligt Europakonventionen att inte bara kriminalisera alla sådana handlingar utan även att effektivt beivra dem.⁹⁷

I januari 1995 trädde *lagen (1994:1219) om den europeiska konventionen angående skydd för de mänskliga rättigheterna och de grundläggande friheterna* i kraft. Lagen innebar att Europakonventionen inkorporerades med svensk rätt och att konventionen och dess tilläggsprotokoll numera gäller som lag i landet. Vid samma tidpunkt infördes en bestämmelse i regeringsformen, nuvarande 2 kap. 19 § RF, om att lag eller annan föreskrift inte får meddelas i strid med de åtaganden som Sverige har på grund av Europakonventionen. Svenska domstolar, och då särskilt de högre instanserna, har visat sig obenäga att tillämpa inhemsk lag på ett sätt att avgörandet hade riskerat att bli underkänt vid en prövning av Europadomstolen. Hans Danelius, tidigare justitieråd i HD och ledamot av Europakommissionen för de mänskliga rättigheterna, menar att det har lett till att Europakonventionen tillerkänts en särskild relevans för domstolarna.⁹⁸ Konventionens betydelse har även uttryckts av regeringen som uttryckt att det är en självklar utgångspunkt att lagstiftningen ska stå i överensstämmelse med internationella åtaganden samt att det i avseendet är av central betydelse hur Europadomstolen tolkat de fri- och rättigheter som följer av

⁹⁵ Danelius, *Mänskliga rättigheter i europeisk praxis* (2012), s. 50.

⁹⁶ Petersson, *Europakonventionen* (2001), s. 29.

⁹⁷ Danelius, *Mänskliga rättigheter i europeisk praxis* (2012), s. 347.

⁹⁸ Danelius, *Mänskliga rättigheter i europeisk praxis* (2012), s. 39.

Europakonventionen.⁹⁹ För att, utifrån Europakonventionens krav, kunna analysera huruvida det finns skäl till lagändringar avseende bestämmelserna till skydd för onlinerelaterade sexuella övergrepp mot barn är det således av största vikt att undersöka relevanta rättsfall från Europadomstolen.

4.3.1 Bulgariendomen och dess betydelse för svensk sexualbrottslagstiftning

Målet M.C. mot Bulgarien gällde en ung bulgariska (M.C.) som blivit utsatt för ett sexuellt övergrepp. Hon stämde Bulgarien inför Europadomstolen och gjorde gällande att bulgarisk lag inte gav ett tillräckligt skydd mot våldtäkt och andra sexuella övergrepp eftersom det för straffansvar krävdes bevisat våld eller hot. M.C. åberopade som grund att Bulgarien har en positiv skyldighet att värna om individers privatliv och fysiska integritet.¹⁰⁰ Europadomstolen fällde Bulgarien för brott mot artikel 3 och 8. Domstolen anförde i sina domskäl bland annat att Europakonventionen måste ses i ljuset av nutidens uppfattningar i internationell rätt där avsaknaden av samtycke ses som en väsentlig del i definitionen av våldtäkt och sexuella övergrepp.¹⁰¹ Staters positiva skyldighet enligt artikel 8 är således att straffbelägga samtliga sexuella handlingar som sker utan offrets samtycke, även om offret inte gjort något fysiskt motstånd.¹⁰²

Den s.k. Bulgariendomen och dess betydelse för svensk sexualbrottslagstiftning har behandlats både i samband med 2005 och 2013 års sexualbrottsreformer. Båda kom till slutsatsen att svensk sexualbrottslagstiftning står i överensstämmelse med Bulgariendomens innebörd och att domen därför inte föranledde några ändringar. Vissa i utredningen intervjuade instanser var dock av en annan uppfattning. Exempelvis anförde Lagrådet att Sverige, för att inte bryta mot Europakonventionen, är tvungna att införa lagstiftning som straffbelägger varje ”sexual act” som är ”non consensual” och inte bygger på samtycke. Regeringen menade emellertid att det inte är avgörande hur medlemsstaterna utformar sin lagstiftning utan hur den *tillämpas i praktiken*. Det avgörande för svensk lagstiftnings del sades därför vara vilken

⁹⁹ Prop. 2012/13:111, s. 20.

¹⁰⁰ M.C. mot Bulgarien, dom den 4 december 2003 ansökan nr 39272/98.

¹⁰¹ M.C. mot Bulgarien, § 163.

¹⁰² M.C. mot Bulgarien, § 166.

innebörd våld eller hot ges när bestämmelserna tolkas.¹⁰³ Madeleine Leijonhufvud, professor emerita i straffrätt vid Stockholms universitet och även flertalet andra erkända rättsvetare, har kritiserat nuvarande lagstiftning för att den inte lever upp till Europakonventionens krav så länge som en samtyckesbaserad lagstiftning inte införs.¹⁰⁴

¹⁰³ Prop. 2004/05:45, s. 39 ff och prop. 2012:13:111, s. 19 ff. Notera dock att SOU 2010:71 uttryckte att en sex utan samtycke bör straffas.

¹⁰⁴ Leijonhufvud, *Svensk sexualbrottslag* (2015), s. 108 f.

5 Rättstillämpning i domstolarna

I det följande presenteras en rättsfallsstudie som syftar till att undersöka hur domstolarna dömt i mål om sexualbrott mot barn på internet. I genomgången ligger fokus på de tillämpningsproblem som varit föremål för diskussion och hur de praktiskt har tolkats av domstolarna. Eftersom endast ett mål rörande sexualbrott över internet har varit uppe i HD för bedömning redogörs även för mål från underinstanserna. Efter respektive bestämmelse sker en sammanfattande analys av de mål som behandlats.

5.1 Våldtäkt

Under hösten år 2015 avgjorde Svea hovrätt ett mål där den tilltalade stod åtalad för olika sexualbrott. Trots att det i målet inte var fråga om ett internetrelaterat sexualbrott är det av principiellt intresse för framställningen eftersom hovrätten uttalat sig om vad som kan anses utgöra en sexuell handling jämförlig med samlag och hur en gärningsman kan anses genomföra handlingen. Avgörandet har använts av kammaråklagarna Tomas Mattson och Anna Bengtsson som argument för att visa att den juridiska bedömningen av vad som utgör en våldtäkt inte längre innebär att gärningsmannen själv måste utföra sexualhandlingen på offret.¹⁰⁵ Målet handlade om en påstådd våldtäkt på en flicka, vid tidpunkten för händelsen 15 år gammal, som av domstolen ansågs vara i mycket dåligt psykiskt skick. Hennes ålder gjorde att det var fråga om våldtäkt enligt 6 kap. 1§ 2 st. BrB. Den sexuella handlingen bestod i att flickan själv, på uppmaning av gärningsmannen, hade fört in en analplugg i sin ändtarm. Hovrätten och tingsrätten tog ställning till om detta var att betrakta som en sexuell handling som med hänsyn till kränkningens allvar var jämförlig med samlag samt om den tilltalade uppfyllde kravet på att ha *genomfört* en sexuell handling med målsäganden.¹⁰⁶

Tingsrätten anförde att förfarandet att målsäganden på uppmaning av gärningsmannen fört in en analplugg i sin ändtarm var en sexuell handling som, med hänsyn till

¹⁰⁵ Mattson; <http://sverigesradio.se/sida/artikel.aspx?programid=83&artikel=6304569>, 2015-12-12.

¹⁰⁶ Svea hovrätt, mål B 6051-15, dom den 9 september 2015.

kränkningens allvar, var jämförlig med samlag. I frågan om den tilltalade kunde ha ansetts *genomföra* den sexuella handlingen med målsäganden menade tingsrätten att om det förekommit tvång, det vill säga om ansvar yrkades enligt 6 kap. 1 § 1 st. BrB, skulle det vara teoretiskt möjligt att föranleda straffansvar för våldtäkt i förevarande fall. Eftersom det nu var fråga om ett utnyttjandefall i bestämmelsens andra stycke krävdes dock att gärningsmannen *genomför* sexualhandlingen med målsägande. Tingsrätten ansåg det vara *språkligt utslutet* att döma till ansvar när målsäganden själv företar handlingen. Detta då en sådan tolkning av rekvisitetet ”genomför” skulle strida mot legalitetsprincipen.¹⁰⁷ Hovrätten kom dock till en annan slutsats. De påpekade inledningsvis att 2008 års sexualbrottskommitté redogjort för att lagtextens utformning i 6 kap. 1 § 2 st. BrB, i och med rekvisitetet ”genomför”, hindrar en tillämpning på fall där gärningsman och offer inte träffas personligen.¹⁰⁸ Hovrätten hänvisade dock till NJA 2015 s. 501, som redogörs för nedan, och uttalade; *”Mot bakgrund av vad som nu anförts anser hovrätten att Marcus Vallin, då målsäganden på uppmaning av honom förde in analpluggen i ändtarmen, i och för sig kan anses ha genomfört en handling med målsäganden som med hänsyn till kränkningens allvar är jämförlig med samlag.”*¹⁰⁹ Våldtäkten ogillades dock på grundval av att det inte kunde styrkas att den tilltalades uppsåt omfattat att målsägande befunnit sig i en särskilt utsatt situation.

Praxis har spretat i frågan om våldtäkt är ett egenhändigt brott eller inte. Problematiken är av betydelse för denna framställning eftersom utmärkande hos de internetrelaterade sexuella övergreppen är att det inte är gärningsmannen som själv utför den sexuella handlingen. I ett avgörande från Göta hovrätt prövades frågan huruvida våldtäkt ska ses som ett egenhändigt brott eller om två personer kunde dömas i medgärningsmannaskap för att ha utfört våldtäkten. Målet gällde en händelse där en person fört in en flaska i en annan persons anus. Den som genomfört själva införandet dömdes för våldtäkt men åklagaren yrkade att ytterligare en person skulle

¹⁰⁷ Stockholms tingsrätt, mål B 16050-14, dom den 26 juni 2015.

¹⁰⁸ Svea hovrätt, mål B 6051-15, dom den 9 september 2015, som hänvisar till SOU 2010:71 s. 192 f.

¹⁰⁹ Svea hovrätt, mål B 6051-15, dom den 9 september 2015, s. 9. Min kursivering.

dömas som gärningsman, trots att denne inte utfört den sexuella handlingen. Gärningen prövades enligt 6 kap. 1 § 1 st. BrB.¹¹⁰

Tingsrätten tog upp frågan om våldtäkt som egenhändigt brott och påpekade att våldtäkt i doktrin länge ansetts vara ett sådant brott och att därför endast den som deltagit i den sexuella handlingen kan dömas som gärningsman. Domstolen anförde sedan att de, trots detta, inte anser det uteslutet att döma en person som medgärningsman även att denne inte utfört sexualhandlingen. Någon vidare förklaring till ställningstagandet anges dock inte i domen. I förevarande fall dömde tingsrätten även den person som de ansåg hade initierat och influerat på ett sådant sätt att det gett upphov till den handling som hade bedömts som en våldtäkt.¹¹¹ Hovrätten gjorde en annan bedömning och menade att frågan huruvida våldtäkt är ett egenhändigt brott eller inte är av avgörande betydelse för om någon som inte utfört den sexuella handlingen ska kunna dömas som gärningsman. Hovrätten framhöll att doktrin inte ger något entydigt svar på hur rättsläget ska tolkas och hänvisade till ett uttalande av justitieutskottet. Utskottet hade i en motion uttryckt att även om våldtäkt ska ses som ett egenhändigt brott, finns möjlighet att döma någon för medhjälp till våldtäkt i fall med flera personer inblandade. Utskottet hade därför ansett att någon lagändring inte var påkallad. I texten uttalas vidare att de rättsfall där flera personer dömts för våldtäkt i medgärningsmannaskap har personerna var för sig uppfyllt samtliga rekvisit för brottet.¹¹² Hovrätten ansåg därför att det i avvaktan på ett vägledande avgörande från HD inte kan göras avsteg från traditionen av våldtäkt som ett egenhändigt brott. Således kom åtalet för våldtäkt för den person som själv inte utfört den sexuella handlingen att ogillas.¹¹³

Några månader efter ovanstående avgörande kom Göta hovrätt med ytterligare en dom som behandlade frågan om våldtäkt som egenhändigt brott. Överklagandet till hovrätten gällde ett mål avgjort av Eksjö tingsrätt.¹¹⁴ Målet handlade om en våldtäkt på en kvinna där flera personer på olika sätt deltagit i handlingen. I målet ansågs det

¹¹⁰ Göta hovrätt, mål B 3448-11, dom den 7 mars 2012.

¹¹¹ Skaraborgs tingsrätt, mål B 5338-10, dom den 19 november 2011.

¹¹² Hovrätten hänvisar till RH 2004:58 och Svea hovrätt, mål B 10324-10, dom den 22 februari 2011.

¹¹³ Justitieutskottets betänkande 2004/05: JuU 16, s. 24.

¹¹⁴ Eksjö tingsrätt, mål B 2939-11, dom den 11 april 2012.

utrett att alla de tilltalade hade utfört sexuella handlingar med målsäganden. Det var dock inte utrett att samtliga handlingar nådde upp till den art som åsyftas i våldtäktsbestämmelsen. Båda instanserna tog upp frågan om våldtäkt som egenhändigt brott. Tingsrätten menade att det i väntan på ett vägledande avgörande från HD inte går att göra avsteg från traditionen av våldtäkt som ett egenhändigt brott. Hovrätten inledde med att ge exempel på att det i de senaste årens doktrin framförts åsikter om att det numera finns goda skäl att överge traditionen av våldtäkt som ett egenhändigt brott.¹¹⁵ Domstolen anförde att de skäl som presenterats i doktrin för att våldtäkt enligt 6 kap. 1 § 1 st. BrB inte ska vara ett egenhändigt brott var övertygande. Vidare påpekade hovrätten att även om förarbeten och lagtext inte ger något svar på hur frågan ska bedömas och trots att det inte finns något vägledande avgörande från HD är det rent principiellt möjligt att döma någon som gärningsman även om denne inte själv utfört den sexuella handlingen. Utefter detta ställningstagande ändrade hovrätten tingsrättens dom.¹¹⁶

5.1.1 Sammanfattande analys av rättsfallen

5.1.1.1 Är våldtäkt att anse som ett egenhändigt brott?

Vid situationer på internet där det är offret och inte gärningsmannen som utfört den sexuella handlingen måste det anses som tveksamt att döma gärningsmannen för våldtäkt om våldtäkt ska ses som ett egenhändigt brott. Även om hovrätten i B 1332-12 pekat på att doktrin framfört goda skäl för att traditionen av egenhändighet bör överges går det enligt min mening inte att bortse från, som rättsfallsstudien visat, praxis i frågan har skiftat. Rättsläget måste därför sägas vara oklart. Detta hindrar dock inte en diskussion hur ett internetrelaterat våldtäktsmål *bör* bedömas och om det, enligt lagtextens utformning och dess förarbeten, är *möjligt* att infria vad som bör vara. Eftersom olika bestämmelser i 6 kap. BrB är tillämpliga beroende på barnets ålder måste frågan delas upp i två delar, dels vad som gäller för barn under 15 år, dels vad som gäller för barn mellan 15-17 år.

I 6 kap. 1 § BrB återfinns, som nu bekant, olika rekvisit i första och andra stycket. Första stycket innehåller rekvisitet *tvingar* medan andra stycket istället har formuleringen *genomför*. 2008 års sexualbrottskommitté har uttalat sig om

¹¹⁵ Se bl.a. Träskman, *Festskrift till Lindblom* (2004), s. 675 ff.

¹¹⁶ Göta hovrätt, mål B 1332-12, dom den 26 juni 2012.

bestämmelsens första stycke och att det finns goda skäl att lämna synen på våldtäkt som egenhändigt brott när den sexuella handlingen tillkommit genom tvång. Det uttalas dock att när rekvisitet istället är *genomför* lägger lagtextens utformning hinder mot en sådan rättstillämpning. Förutom dessa uttalanden saknas det vägledning i förarbetena avseende frågan om våldtäkt ska ses som ett egenhändigt brott. Det kan emellertid inte bortses från att tystnaden kan ha varit avsiktlig från lagstiftarens sida i syfte att förhållandet ska bestämmas genom rättspraxis. Likväl finns utrymme att tolka tystnaden på ett sådant sätt att man inte funnit någon anledning att lämna synsättet av våldtäkt som ett egenhändigt brott. Även om hovrätten i B 3448-11 inte gjorde avsteg från traditionen om våldtäkt som ett egenhändigt brott öppnar domen upp för att traditionen av egenhändighet kan lämnas men att det först krävs ett vägledande avgörande från HD. Gemensamt för avgörandena i rättsfallsstudien är att det för gärningsmannaskap har krävts att personen utfört något sexuellt gentemot offret. I B 1332-12 ansågs det utrett att alla de tilltalade hade genomfört något sexuellt med målsäganden även om det skett tidigare än våldtäktshandlingen eller om handlingen inte nådde upp till kravet på en sådan sexuell handling som åsyftas 6 kap. 1 § BrB. Om det varit en förutsättning för att dömas som gärningsman framgår dock inte tydligt. Om en person inte utfört några som helst sexuella handlingar, som är fallet när ett övergrepp sker över internet, kan det av rättsfallstudien inte dras några slutsatser huruvida det för ansvar enligt 6 kap. 1 § BrB är tillräckligt att den tilltalade utövat tvång. Jag anser dock att rättsfallsstudien visar att det krävs något mer än ”bara” tvång.

När rekvisitet istället är *genomför*, i 6 kap. 1 § 2 st. samt 4 § BrB, har rättsfallstudien inledningsvis redogjort för B 6051-15. I avseendet är det viktigt att lyfta fram att omständigheterna inte var desamma som vid ett onlinerelaterat sexuellt övergrepp. I förevarande mål befann sig gärningsman och offer i samma rum och var således mycket fysiskt nära varandra. Min uppfattning är att omständigheterna skiljer sig så pass mycket från omständigheterna vid ett onlinerelaterat övergrepp att försiktighet bör iakttas vid slutsatserna om målets betydelse för de onlinerelaterade övergreppen. Det kan inte heller bortses från att uttalandet sker i ett mål som inte är avgjort av högsta instans.

5.2 Sexuellt tvång

Som redogjorts för ovan är bestämmelsen om sexuellt övergrepp mot barn inte tillämplig när barnet är över 15 år utan situationen kan då, om tvång utövats, istället bedömas enligt bestämmelsen om sexuellt tvång. Västmanlands tingsrätt avgjorde ett internetrelaterat sexualbrottsmål, det så kallade "Annie-målet", där flertalet av målsägandena var pojkar i åldern 15-17 år. Den tilltalade var en 30-årig man som uppgett sig vara en kvinna i 20-årsåldern och på så sätt fått respektive målsäganden att utföra sexuella handlingar på sig själv framför en webbkamera. Kontakten hade skett på olika chattsidor och genom videokonversation via Skype. I flertalet av fallen hade förfarandet från målsägandenas sida varit frivilligt i tron att det var en kvinna, strax över deras ålder, som satt på andra sidan av skärmen. Samtliga målsäganden uppgav att om de vetat att den tilltalade varit en man hade de aldrig utfört de handlingar som de gjort framför kameran. När några av målsägandena efter ett tag inte ville fortsätta kontakten upplyste den tilltalade om att han hade dokumenterat vad målsäganden gjort framför webbkameran och att han tänkte sprida bilder och filmer till personer i målsägandens närvaro om de inte fortsatte att visa sig framför webbkameran. Av rädsla för att den tilltalade skulle göra verklighet av sina hot handlade målsägandena som de blev instruerade, vilket för det mesta gick ut på att de skulle onanera inför en webbkamera. Åklagaren valde dock, av okänd anledning, att i de flesta fall åtala för olaga tvång istället för sexuellt tvång. I vissa fall yrkade målsägandebiträderna istället ansvar för sexuellt tvång. Domstolen dömde till ett fall av sexuellt tvång där målsäganden, efter hot från den tilltalade att sprida filmer och bilder på målsäganden med generande innehåll, förmåtts onanera framför webbkameran. Vid en annan händelse med likartade omständigheter dömde domstolen istället den tilltalade för olaga tvång.¹¹⁷

I en dom från Solna tingsrätt hade åklagarna, i de fall de yrkat ansvar för sexuellt övergrepp mot barn, i andra hand yrkat ansvar för sexuellt tvång. Samtliga målsäganden var under 15 år. Eftersom avgörandet kom innan NJA 2015 s. 501, som redogörs för nedan, ansåg tingsrätten att det inte var möjligt att tillämpa bestämmelsen om sexuellt övergrepp mot barn. Istället prövades händelserna enligt bestämmelsen om sexuellt tvång. I ett av fallen hade en målsägande, under hot om att den

¹¹⁷ Västmanlands tingsrätt, mål B 1542-13, dom den 22 augusti 2013.

tilltalade skulle skicka en video till hennes familj där hon utförde sexuella handlingar på sig själv, under flera timmar förmått företa sexuella handlingar på sig själv som inte bara varit smärtsamma för målsägande utan även dokumenterats av den tilltalade via webbkamera. Domstolen dömde till ansvar för sexuellt tvång.¹¹⁸

5.2.1 Sammanfattande analys av rättsfallen

I B 1542-13 har händelserna rubricerats olika och frågan kan ställas huruvida det beror på av domstolen medvetna och övervägda anledningar. Av vad som kan utläsas av domen framgår det dock inte att några sådana överväganden skett. Någon egentlig skillnad mellan de olika situationerna förelåg inte heller. Skillnaden synes istället ha legat i att åklagaren i båda fallen yrkade ansvar för olaga tvång, men att ett målsägandebidrag i ett av fallen yrkade ansvar för sexuellt tvång. Om det är av denna anledning domstolen har rubricerat gärningarna olika måste dock anses som oklart. En domstol är inte heller i ett brottmål bunden av de rubriceringar som åklagaren framställt, så länge stämningsansökan innehåller den information som krävs för att uppfylla brottsrekvisiten i en annan bestämmelse. Vägledning i vilka gärningar som utgör ett sexuellt tvång bör enligt min mening istället ses i ljuset av B 8098-13. Domstolen har i målet konsekvent dömt till ansvar för sexuellt tvång när den sexuella handlingen företagits genom hot. Avgörandet kan tjäna som ett exempel på vad som krävs när barnet är mellan 15-17 år. Eftersom målsägande varit under 15 år skulle gärningarna numera bedömts som sexuellt övergrepp mot barn (se nedan NJA 2015 s. 501). Även om domskälen i B 1542-13 skapar viss förvirring på grund av rubriceringen bör det, enligt min mening, inte finnas några egentliga oklarheter vid tillämpning av bestämmelsen om sexuellt tvång vid internetrelaterade sexualbrott. Istället ligger svårigheten i om en sådan situation som var för handen i B 8098-13 skulle kunna bedömas som våldtäkt.

5.3 Sexuellt övergrepp mot barn

NJA 2015 s. 501 är ett viktigt och vägledande rättsfall när det kommer till internetrelaterade sexualbrott mot barn. Av intresse för denna framställning är åtalspunkterna 4 och 5 i målet. Åtalspunkt 4 gällde två olika tillfällen där den tilltalade och målsäganden, som vid händelsen var strax under 13 år, med hjälp av en webbkamera hade visat sig nakna och onanerat för varandra via Skype. Åtalspunkt 5 handlade om två tillfällen där den tilltalade försökt förmå målsäganden att visa sig

¹¹⁸ Solna tingsrätt, mål B 8098-13, dom den 4 juni 2015.

naken eller utföra sexuella handlingar på sig själv inför en webbkamera. Vid några av tillfällena hade den tilltalade även hotat målsäganden att sprida nakenbilder på henne om hon inte gjorde som han instruerade.

Tingsrätten dömde i åtalpunkt 4 den tilltalade för grovt sexuellt övergrepp mot barn och utnyttjande av barn för sexuell posering. Tingsrätten uttalade att även om sexualbrott i praxis och doktrin har ansetts som egenhändiga brott, uttrycks i förarbetena att en gärning där offret förmås onanera på sig själv kan ses som en sexuell handling om i vart fall utpressningshot använts. Eftersom det endast var ett av två tillfällen i åtalpunkt 4 där den tilltalade använt sig av hot eller olaga tvång kunde händelsen där något sådant inte använts endast ses som ett utnyttjande av barn för sexuell posering. I åtalpunkt 5 dömde tingsrätten för försök till utnyttjande av barn för sexuell posering och uttalade att eftersom ingen av gärningarna innefattade något olaga tvång fanns inte möjlighet att döma för försök till sexuellt övergrepp mot barn.¹¹⁹ Hovrätten gjorde en annan bedömning än tingsrätten. För händelsen där den tilltalade förmått målsäganden att visa sig naken framför en webbkamera dömde hovrätten till två fall av utnyttjande av barn för sexuell posering. Att den tilltalade även förmått målsäganden att onanera på sig själv, kunde inte bedömas som ett sexuellt övergrepp mot barn. Istället dömde hovrätten till ansvar för sexuellt ofredande. De uttalade att paragrafens lydelse *genomför en sexuell handling* innebär att gärningsmannen själv måste delta i handlingen. Även om utpressningshot används kan inte en handling där offret förmås onanera på sig själv likställas med att *genomföra en sexuell handling*.¹²⁰

Partiellt prövningstillstånd meddelades av HD i frågan huruvida förfarandet att förmå målsäganden att smeka sina bröst och onanera på sig själv inför en webbkamera innefattade ett straffbart handlande enligt bestämmelsen om sexuellt övergrepp mot barn. HD började med att uttala att graderingen och nyanseringen mellan bestämmelserna i 6 kap. BrB ska ske uteslutande utifrån den sexuella handlingens art eller grad. Det påpekades även att lagmotiven inte ger något tydligt svar om de olika uttryckssätt som används i kapitlet såsom ”förmår”, ”genomför” eller ”tvingar” innebär en skillnad i det straffbara handlandet. Vidare invände HD mot systematiken i

¹¹⁹ Malmö tingsrätt, mål B 3717-14, dom den 29 juli 2014.

¹²⁰ Hovrätten över Skåne och Blekinge, mål B 2261-14, dom den 27 oktober 2014.

kapitlet och menade att det kunde ifrågasättas om terminologin ”*har utformats med den tydlighet som hade varit önskvärd*”¹²¹. Utifrån lagmotiven till bestämmelsen om sexuellt övergrepp mot barn ansåg HD att det framgick att avsikten varit att med en sexuell handling, ska även förstås de fall där offret förmås onanera på sig själv. HD uttalade vidare att en sådan situation kan uppfylla kravet i 6 kap. 6 § BrB på att en person *genomför* en sexuell handling med en annan. HD ställde därefter frågan om det, med hänsyn till lagrummets ordalydelse, är förenligt med straffrättens legalitetsprincip att tillämpa bestämmelsen på aktuellt sätt. HD uttalade att även om det finns brister med systematiken i 6 kap. BrB, är bristerna inte sådana att det skulle stå i strid med legalitetsprincipen att döma för sexuellt övergrepp mot barn i de fall där offret förmås onanera på sig själv. Detta eftersom en sådan gärning får anses ligga inom det normala betydelseområdet för uttrycket ”att genomföra en sexuell handling med någon”. I förevarande fall skulle således förfarandet att via Skype förmå målsäganden att onanera på sig själv, ses som ett straffbart handlande enligt bestämmelsen om sexuellt övergrepp mot barn. Efter HD:s ställningstagande återförvisades målet till hovrätten för fortsatt behandling. Ny dom kommer att meddelas av hovrätten under senvåren år 2016.¹²²

Det finns även innan NJA 2015 s. 501 exempel på när domstolar dömt en tilltalad för sexuellt övergrepp mot barn när gärningen skett över internet. Gemensamt för de fall som studerats i samband med rättsfallstudien är att det krävts att den tilltalade utövat någon form av tvång eller hot gentemot målsäganden. En dom från Göta hovrätt får i det följande tjäna som ett exempel på hur resonemanget förts. Den tilltalade hade tagit kontakt med ett antal olika flickor på nätet och utgett sig för att vara en ung kille i målsägandens egen ålder. Den aktuella händelsen gällde en 13-årig flicka som onanerat inför en webbkamera vid tre tillfällen. Den tilltalade hade vid första tillfället, utan målsägandens tillåtelse eller vetskap, spelat in henne och hotade sedan med att sprida filmen till målsägandens närstående om hon inte onanerade framför kameran vid ytterligare tillfällen. På grund av hoten utförde hon de sexuella handlingarna på sig själv framför webbkamera ytterligare två gånger. Av chattkonversationerna framgick att målsäganden befunnit sig under press då hon hotat att ta sitt liv, vilket

¹²¹ NJA 2015 s. 501, p. 9. Min kursivering.

¹²² Mailkorrespondens med Dag Johannesson, bibliotekarie på Hovrätten över Skåne och Blekinge, 7 januari 2015 kl. 09:23.

dessvärre även skedde dagen efter det sista tillfället. Domstolen hade att avgöra om händelserna skulle bedömas som sexuellt övergrepp mot barn eller utnyttjande av barn för sexuell posering.

Tingsrätten dömde den tilltalade för grovt sexuellt övergrepp mot barn utan att i domen diskutera huruvida rekvisitet genomför hindrar en tillämpning på internetrelaterade situationer, eller om det förelegat en tvångssituation.¹²³ Hovrätten inledde med att konstatera att sexualbrotten av tradition hanterats som egenhändiga brott, men att det finns exempel i praxis där situationen hanterats annorlunda.¹²⁴ En gemensam nämnare för att kunna döma för sexuellt övergrepp när gärningsmannen inte personligen utfört den sexuella handlingen sades vara att det, i tidigare rättsfall, krävts att handlingen tillkommit genom tvång. Hovrätten menade att även om det vid första tillfället inte handlat om någon egentlig tvångssituation, hade den tilltalade försatt målsäganden i en situation som var svår för henne att ta sig ur. Den tilltalades agerande ansågs därför ha orsakat en situation för målsäganden som var *jämförlig* med en tvångssituation. Samtliga tre gärningar bedömdes således som grovt sexuellt övergrepp mot barn.¹²⁵ Även i Svea hovrätt, en dom som kom efter NJA 2015 s. 501, diskuteras de tilltalades beteende i förhållande till om hot eller liknande förekommit. I målet var det fråga om personer som hade förmått ett flertal unga flickor att utföra sexuella handlingar på sig själva framför en webbkamera. Några av flickorna trodde till och med att de var tillsammans med de tilltalade. Under hot om att förhållandet skulle ta slut om de inte gjorde som de blev tillsagda utförde flickorna de sexuella handlingarna. I vissa fall hade det även förekommit hot om att sprida bilder. Hovrätten skriver i sina domskäl; ”*Beträffande de flesta av flickorna har det dock inte varit fråga om allvarliga hot eller tvångssituationer. Oavsett detta har enligt hovrättens mening PK och JL förfaranden och tillvägagångssätt beträffande samtliga målsäganden genomgående varit så förslaget, beräknande, förledande och bedrägligt att de gärningar som nu är föremål för prövning... bör bedömas som sexuellt övergrepp mot barn.*”¹²⁶

¹²³ Örebro tingsrätt, mål B 1271-13, dom den 4 november 2013.

¹²⁴ Hovrätten hänvisar till RH 2004:58 och Göta hovrätts dom den 2 juli 2012 i mål B 1332-12.

¹²⁵ Göta hovrätt, mål B 3104, dom den 3 februari 2014.

¹²⁶ Svea hovrätt, mål B 693-15, dom den 24 juni 2015, s. 34. Min kursivering.

Gällivare tingsrätt avgjorde år 2011 ett mål där en 41-årig man hade tagit kontakt med en 14-årig flicka via en chattjänst på internet. I kontakten med flickan hade den tilltalade uppgett sig för att vara i 20-årsåldern och använt sig av bilder på en yngre man. Kontakten fortlöpte under några månaders tid och samtalet hade från början letts in på det sexuella ämnet. En bit in i kontakten hade målsäganden sedan visat sig naken och onanerat inför en webbkamera. Vid dessa tillfällen skickade den tilltalade bilder på en man i 20-årsåldern som var avklädd och onanerade. Målsäganden uppgav att hon blev förälskad i den som den tilltalade utgav sig för att vara och att hon såg honom som den pojkvän hon alltid hade drömt om. Åklagaren yrkade ansvar för sexuellt övergrepp mot barn alternativt sexuellt ofredande. Tingsrätten dömde för sexuellt övergrepp mot barn och konstaterade att det bildmaterial den tilltalade skickat, på den yngre mannen, gjorts i syfte att få målsäganden att utföra de sexuella handlingarna. Att målsäganden på detta sätt förmåtts utföra sexuella handlingar ansågs som en kränkning av målsägandens sexuella integritet. Det är oklart huruvida förhållandet att målsägande blivit lurad om den tilltalades identitet varit en förutsättning för att gärningen skulle bedömas som ett sexuellt övergrepp mot barn.¹²⁷

Solna tingsrätt avgjorde ett omfattande internetrelaterat sexualbrottsmål år 2015. Åklagaren yrkade ansvar för sexuellt övergrepp mot barn i de fall där den tilltalade förmått målsäganden under 15 år att framför en webbkamera sära på skinkorna och visa anus eller där penetration med olika föremål förekommit. Även om domen avkunnades innan HD i NJA 2015 s. 501 kom med sitt avgörande görs en del uttalanden, värda att belysa, om hur sexualbrottslagstiftningen ska tolkas i de fall där förarbetena inte ger någon kvalificerad vägledning i frågan. Tingsrätten hänvisade till legalitetsprincipen och att då, i de fall där det råder tvivel om hur ett straffbud bör tolkas, den mildare tolkningen ur gärningsmannasynpunkt bör ges företräde. Tingsrätten menade att legalitetsprincipen hindrar en tillämpning av bestämmelsen om sexuellt övergrepp mot barn på de internetrelaterade fall som var för handen i aktuellt mål. Anledningen var att domstolen inte ansåg att det kunde sägas ligga inom straffbudets ordalydelse att en person som förmår en annan person att onanera framför

¹²⁷ Gällivare tingsrätt, mål B 808-10, dom den 16 september 2011.

en webbkamera kan sägas ha *genomfört* en sexuell handling med personen. Ställningstagandet ansågs gälla oavsett om det förekommit hot eller ej.¹²⁸

5.3.1 Sammanfattande analys av rättsfallen

Efter NJA 2015 s. 501 får det numera anses vara utrett att en person, enligt bestämmelsen om sexuellt övergrepp mot barn, kan genomföra en sexuell handling med någon via en webbkamera. Rent principiellt kan det dock vara av intresse att se hur bestämmelsen tolkats innan HD kom med sitt avgörande. Rättsfallsstudien visar på att det, i avgöranden där domstolen dömt till sexuellt övergrepp mot barn i fall över internet, krävts att gärningsmannen utövat någon form av tvång. Jag anser att det i sig är anmärkningsvärt. Bestämmelsens tillämplighet förutsätter inte att något tvång utövats. Vidare är en viktig utgångspunkt i specialregleringen för barn under 15 år i 6 kap. 4-6 §§ BrB att ålderskategorin aldrig kan samtycka till sexuellt umgänge och att kravet på tvång eller hot för denna kategori därför tagits bort. I B 3104-13 återfinns en uttrycklig diskussion huruvida det förelegat en tvångssituation eller inte och att det varit en förutsättning för bestämmelsens tillämplighet. Som en grund för ställningstagandet hänvisar B 3104-13 till B 1332-12 och RH 2004:58, som nämnts i samband med rättsfallsstudien av våldtäktsbestämmelsen. Vad som dock inte framgår av hänvisningen är att fallen avser just ansvar enligt våldtäktsparagrafen i 6 kap. 1 § BrB. Även om rättspraxis kan vara vägledande vid tolkning av en bestämmelse är det lagen som har högst rang i rättskällehierarkin. När ordalydelsen i bestämmelsen om sexuellt övergrepp mot barn inte förutsätter att en tvångssituation har förelegat måste det anses tveksamt att från tidigare domar, som även gäller ansvar enligt en annan bestämmelse, tolka in ett sådant krav i rekviritet *genomför*. B 808-10 är ytterligare ett exempel på hur domstolen krävt något mer än vad bestämmelsens ordalydelse egentligen kräver. Jag tolkar det som oklart huruvida förhållandet att målsäganden blivit lurad om den tilltalades identitet varit en förutsättning för att gärningen skulle bedömas som ett sexuellt övergrepp mot barn. Tingsrättens resonemang ger dock sken av att så har varit fallet. Även B 693-15, som avgjordes efter HD:s dom i NJA 2015 s. 501, visar att domstolen i de internetrelaterade fallen synes ställa ett något högre krav, än vad bestämmelsen om sexuellt övergrepp mot barn i sig uppställer. I målet uttrycks att det inte varit fråga om allvarliga hot eller tvångssituationer, men att de tilltalades tillvägagångssätt varit förledande och bedrägligt. Det synes, enligt min mening,

¹²⁸ Solna tingsrätt, mål B 8098-13, dom den 4 juni 2015.

återigen oklart om det varit en förutsättning för bestämmelsens tillämplighet att de tilltalades tillvägagångssätt uppnått en viss nivå av förkastlighet.

Sammanfattningsvis kan sägas att även om HD nu utrett bestämmelsens tillämplighet vid internetrelaterade fall, visar både tidigare och senare praxis på att det krävts *något mer* från gärningsmannens sida utöver vad bestämmelsens ordalydelse uppställer. Vad anledningen varit till att domstolarna krävt att något fler omständigheter förelegat än vad bestämmelsen uppställer synes dock oklar. Enligt min mening kan det bero på att domstolarna, på grund av avsaknad av vägledning i förarbeten eller prejudicerande avgöranden, varit obenägna att tillämpa bestämmelsen på så sätt att ett onlineövergrepp likställs med ett fysiskt övergrepp.

5.4 Utnyttjande av barn för sexuell posering

Göta hovrätt prövade år 2014 ett mål där åklagaren hade yrkat ansvar för flertalet brott med ett antal olika målsäganden inblandade. Samtliga målsäganden var under 15 år. Av intresse för framställningen är åtalen för försök till grovt utnyttjande av barn för sexuell posering, där åklagaren i andra hand yrkade ansvar för sexuellt ofredande. Gärningarna bestod i att den tilltalade genom olika chattfunktioner skrivit till målsägandena och försökt förmå dem att visa sig nakna inför webbkamera. Den tilltalade hade vilselett målsägandena om sin identitet och ålder samt även hotat att lägga ut manipulerade nakenbilder på internet om de inte gjorde som han ville. Av olika anledningar kom brotten dock inte att fullbordas. Tingsrätten och hovrätten prövade frågan huruvida gärningarna skulle ses som försök till grovt utnyttjande av barn för sexuell posering eller sexuellt ofredande.

Örebro tingsrätt menade att för att försökspunkten till utnyttjande av barn för sexuell posering ska vara nådd krävs det att den tilltalade har fått kontakt med barnet, bett det starta sin webbkamera och visa en bar kroppsdel som tidigare varit dold. I de fall där det inte kunde styrkas att den tilltalade försökt förmå målsäganden att visa sig naken på detta sätt och i ett av fallen även tillsammans med att målsäganden inte hade någon webbkamera, vilket dock inte den tilltalade visste om, ansågs försökspunkten inte uppnådd. Istället bedömdes handlandet som sexuellt ofredande. Här kan noteras att den tilltalade i samtliga fall hotat med att lägga ut manipulerande nakenbilder om

målsägandena inte gjorde som han instruerade.¹²⁹ Hovrätten kom dock till en annan slutsats än tingsrätten i frågan huruvida de fall där den tilltalade inte hade bett målsäganden att visa en bar kroppsdel, som tidigare varit dold, kunde bedömas som ett försök till grovt utnyttjande av barn för sexuell posering. Hovrätten menade att även om den tilltalade inte uttryckligen hade anfört att målsägandena skulle posera med sexuell anspelning och visa en tidigare bar kroppsdel hade samtalet tidigt förts in på utseende. Konversationerna hade även haft en sexuell ton. Detta ledde till att hovrätten ansåg det vara uppenbart att den tilltalades syfte varit att förmå målsäganden till sexuell posering. Således dömde hovrätten den tilltalade för försök till grovt utnyttjande av barn för sexuell posering. De omständigheterna att den tilltalade inte uttryckligen bett målsägandena att visa en tidigare dold kroppsdel samt att en målsäganden inte haft någon webbkamera vid tillfället föranledde inte någon annan bedömning.¹³⁰

I en omfattande dom från Solna tingsrätt, där den tilltalade enbart hade haft kontakt med målsägandena genom sociala medier, prövades flera fall av utnyttjande av barn för sexuell posering. Den tilltalade hade i den inledande kontakten med flickorna använt sig av profilbilder på unga män och siffror, som tolkats som födelseår, vilket fått målsägandena att tro att de hade kontakt med en attraktiv kille i deras egen ålder. Utmärkande hos den tilltalades tillvägagångssätt var att han använt sig av hot såsom att sprida genererande bilder på målsägandena om de inte gjorde som han instruerade. Tingsrätten gjorde en del allmänna uttalanden och menade exempelvis att bestämmelsen om utnyttjande av barn för sexuell posering inte är tillämplig i de fall där målsäganden enbart visat sig lättklädd eller i underkläder, eftersom det krävs att handlingen för en vuxen har en klar och otvetydig sexuell karaktär. I sådana fall krävs även en exponering av särskilda kroppsdelar, eller att målsägande tagit på sig själv på ett sätt som ger handlingen en sexuell innebörd. I de fall där målsäganden visat nakna bröst, underliv eller rumpa dömde tingsrätten till utnyttjande av barn för sexuell posering. Tingsrätten uttalar sig även om hur situationen ska tolkas när det varit fråga om en posering på internet där barnet, vid tidpunkten för poseringen, varit mellan 15-17 år. Med andra ord, i vilka fall poseringen kan anses ha varit ägnad att skada barnets hälsa eller utveckling på så sätt som erfordras. När målsäganden varit mellan

¹²⁹ Örebro tingsrätt, mål B 1271-13, dom den 4 november 2013.

¹³⁰ Göta hovrätt, mål B 3104-13, dom den 3 februari 2014.

15-17 år dömde tingsrätten för utnyttjande av barn för sexuell posering i de situationer där den tilltalade hotat målsäganden i samband med gärningen eller där poseringen skett mot ersättning. Att den tilltalade vilselett målsägandena om sin identitet ansågs inte uppfylla rekvisitetet på att poseringen varit ägnad att skada barnets hälsa eller utveckling. Att de poserat i en internetbaserad miljö ansågs inte heller uppfylla rekvisitetet eftersom det inte kunde ses som en för barnen typiskt sett skadlig miljö.¹³¹ Att den tilltalade genom poseringen framställt barnpornografi förändrade inte den bedömning som gjordes.¹³²

I ett avgörande av Västmanlands tingsrätt år 2013, där omständigheterna var lika de i ovanstående mål, gjordes dock en annan bedömning. Den tilltalade var en man som på internet uppgett sig för att vara en kvinna, betydligt yngre än hans verkliga ålder. På så sätt hade han fått ett antal barn mellan 15-17 år att posera sexuellt framför webbkamera. I domen skriver tingsrätten uttryckligen att förhållandet att den tilltalade vilselett målsäganden om förutsättningarna för poseringen, det vill säga att den tilltalade var kvinna, gjorde att poseringen sågs som ägnad att skada målsägandens hälsa och utveckling. Den tilltalade dömdes således för utnyttjande av barn för sexuell posering.¹³³ Avgörandet överklagades till hovrätten som fastställde tingsrättens dom.¹³⁴

I det mål från Solna tingsrätt, som presenterats i vissa delar ovan, hade även en del målsäganden skickat bilder till den tilltalade där bilderna hade tagits vid ett tidigare tillfälle. På vissa av bilderna hade de visat sig på ett sätt som i sig utgjort en sexuell posering. I dessa fall åtalade åklagarna för utnyttjande av barn för sexuell posering. Tingsrätten framförde att poseringen anses ha ägt rum när bilden tagits och förfarandet att skicka bilden vid ett senare tillfälle innebär då inte att det blir fråga om en ny posering. Vid de tillfällen den tilltalade fått sådana tidigare tagna bilder av målsäganden skickad till sig kunde förfarandet inte medföra något straffrättsligt ansvar. Ett liknande resonemang fördes i ett mål från Nacka tingsrätt. Tingsrätten skriver i sin dom att om en bild som i sig föreställer en sexuell posering tagits i ett

¹³¹ Se även prop. 2004/05:45 s. 147 som tar upp exempel på när poseringen varit ägnad att skada barnets hälsa eller utveckling.

¹³² Solna tingsrätt, mål B 8098-13, dom den 4 juni 2015.

¹³³ Västmanlands tingsrätt, mål B 1542-13, dom den 22 augusti 2013.

¹³⁴ Svea hovrätt, mål B 8349-13, dom den 25 november 2013.

skede innan den aktuella gärningen eller tagits för ett annat ändamål än att skickas till den tilltalade, kan något straffrättsligt ansvar inte följa. I målet hade de flesta av de 59 målsägandena varit i villfarelse om den tilltalades identitet, vilket dock inte föranledde någon annan bedömning.¹³⁵

5.4.1 Sammanfattande analys av rättsfallen

5.4.1.1 Tillämpningsproblem

Att tingsrätten i B 1271-13 diskuterat omständigheten huruvida målsägande inte haft någon webbkamera är, enligt mig, ett tydligt exempel på ett tillämpningsproblem som förekommit när bestämmelsen, som i förarbetena nämns som tillämplig vid posering på en sexklubb, efter internets framväxt numera ska tillämpas på de internetrelaterade fallen. Tingsrätten synes i målet ha fastnat i överväganden av ren teknisk karaktär såsom att någon webbkamera inte varit installerad.

5.4.1.2 Betydelsen av bildernas föreställande och om poseringen varit ägnad att skada barnets hälsa eller utveckling

I B 8098-13 utvecklar domstolen inte vad som skulle kunna anses som en ställning som innebär en exponering av särskilda kroppsdelar eller hur barnet ska ha tagit på sig själv för att handlingen ska skänkas en sexuell innebörd. Tingsrättens uttalanden föranleder dock en slutsats, om min tolkning är riktig, att flertalet förfaranden där målsäganden visar sig i underkläder framför en webbkamera, om än poseringen tillkommit genom hot, är straffria. Att tingsrätten även kom till en slutsats att omständigheten att barnet varit i villfarelse om gärningsmannens identitet inte ska inverka på bedömningen huruvida poseringen varit ägnad att skada barnets hälsa eller utveckling, är i sig anmärkningsvärt. Internet möjliggör för en gärningsman att framställa en annan identitet av sig själv än vad verkligheten ger för handen. Tingsrättens dom kan på sätt och vis sägas lägga ett stort ansvar på ett barn mellan 15-17 år att kunna avgöra om identiteten stämmer, något som enligt mig är ett tungt ansvar att lägga på ett barn i 15-årsåldern. Domen motsägs dock av B 1542-13 där det sågs som ett vilseledande av förutsättningarna för poseringen att den tilltalade felaktigt hade uppgett sig för att vara kvinna. En posering på dessa vilseledande grunder ansågs vara ägnad att skada målsägandens hälsa eller utveckling. Om det, för straffansvar, varit en förutsättning att målsäganden varit i villfarelse om just könet på den tilltalade framgår dock inte. Målsägandenas villfarelse om den tilltalades ålder

¹³⁵ Nacka tingsrätt, mål B 586-14, dom den 12 mars 2015.

nämns inte i samband med domstolens diskussion huruvida poseringen ansågs vara ägnad att skada barnets hälsa eller utveckling. Istället förs diskussionen om villfarelsen endast utifrån vilket kön målsäganden trott att den tilltalade haft. Det måste därför anses som oklart om domarna kan menas stå i strid med varandra samt vilka vilseledanden, om förutsättningarna för en posering, som kan anses vara ägnade att skada målsägandens hälsa eller utveckling.

5.4.1.3 Tidigare tagen bild – ett straffritt förfarande?

Både B 586-14 och B 8098-13 visar att ansvar inte kan utkrävas för utnyttjande av barn för sexuell posering om en person skickar en bild som är tagen vid ett tidigare tillfälle. Detta ska gälla även om bildens innehåll i sig föreställer en sexuell posering. Domstolarna hänvisar till att en person i sådana fall inte kan kunna sägas utnyttja eller främja poseringen. Någon vidare diskussion om anledningen till ställningstagandet ges dock inte. En rimlig slutsats torde vara att en sexuell posering endast kan utnyttjas eller främjas vid den tidpunkt bilden tas. När någon skickar en bild där dokumentationen tillkommit vid en tidigare tidpunkt utgör det således ingen brottslig gärning enligt bestämmelsen. I båda fallen hade målsägandena varit i villfarelse om den tilltalades identitet. Även om domstolarna inte uttryckligen nämner villfarelsen som en irrelevant omständighet i förevarande situationer, torde avsaknaden av en sådan diskussion medföra att någon annan bedömning än att förfarandet är straffritt inte ska göras trots att barnet blivit vilselett.

5.5 Sexuellt ofredande

Södertörns tingsrätt avgjorde år 2013 ett mål där den tilltalade hade kommit i kontakt med tre flickor via ett forum på internet. Kontakten hade sedan fortsatt via en annan chattfunktion där direktdialog var möjlig. I samtliga fall hade den tilltalade fört konversationer med tydlig sexuell anspelning och efterfrågat nakenbilder på målsägandena. Åklagaren yrkade ansvar för sexuellt ofredande enligt bestämmelsens andra stycke. Tingsrätten konstaterade inledningsvis att åldern på målsägandena, som i samtliga fall var 13 år, i sig inte utgör något brottsrekvisit för att bestämmelsens andra stycke ska vara tillämpligt. Eftersom stycket kräver att gärningsmannens agerande varit ägnat att kränka målsägandens sexuella integritet fick det betydelse att det fanns tekniska möjligheter att när som helst avbryta konversationen eller blockera användaren, om samtalsämnet inte skulle passa. Eftersom målsägandena varken hade avbrutit eller blockerat ställde sig tingsrätten frågan huruvida den sexuella integriteten

blivit kränkt såsom straffbudet erfordrar. Vid denna bedömning ansågs målsägandenas ålder vara av avgörande betydelse. Tingsrätten menade att bestämmelsens andra stycke måste ses i ljuset av att ett viktigt syfte med sexualbrottslagstiftningen är att ge ett absolut skydd för barn under 15 år mot olika former av sexuella handlingar. Att med trettonåriga barn beskriva sexuella handlingar som den tilltalade ville göra med barnen samt förmå dem till att beskriva självupplevda eller önskade sexuella handlingar ansågs som ett agerande som typiskt sett är ägnat att kränka en trettonårings sexuella integritet. Eftersom gärningsmannen varit medveten om målsägandenas ålder bedömdes gärningarna som sexuella ofredanden.¹³⁶

I ett mål från Nacka tingsrätt uppkom frågan huruvida målsägandens villfarelse om den tilltalades identitet hade betydelse för frågan om gärningen var att rubricera som ett sexuellt ofredande. Målsäganden, som i målet var 16 år, hade trott att hon chattade med en pojke i hennes egen ålder. Den hon egentligen skrev med var den tilltalade som var betydligt äldre än han, i kontakten med målsäganden, uppgett sig för att vara. I villfarelsen om den tilltalades identitet och ålder hade hon både skickat och mottagit bilder av sexuell karaktär. En av bilderna som målsäganden mottagit var en bild på ett manligt könsorgan. Tingsrätten menade inledningsvis att det kriminaliserade området, vid utbyten av bilder och ord mellan sexuellt myndiga personer, är begränsat till ovälkomna handlingar. Eftersom målsäganden varken upplevt obehag eller visat motstånd ansågs hennes sexuella integritet inte vara kränkt och något straffansvar kunde således inte komma ifråga för den tilltalade. Att målsäganden i efterhand, när hon fått reda på att personen hon chattat med inte var den som han utgett sig för att vara, känt obehag föranledde inte någon annan bedömning. En annan målsäganden i målet, som även hon var 16 år, hade på samma sätt som tidigare målsäganden varit i villfarelse om den tilltalades identitet och ålder. Den tilltalade hade i en chatt med målsäganden gjort diverse uttalanden med sexuell anspelning. Domstolen prövade frågan huruvida det kunde anses typiskt sett kränka målsägandes sexuella integritet. Tingsrätten ansåg att så var fallet. Att en annan bedömning gjordes än för föregående målsäganden berodde på att flickan i detta fall hade besvarat undvikande eller

¹³⁶ Södertörns tingsrätt, mål B 15418-11, dom den 1 mars 2013.

nekande, vilket gjorde att det ansågs röra sig om ovälkomna handlingar från den tilltalades sida.¹³⁷

5.5.1 Sammanfattande analys av rättsfallen

5.5.1.1 *Betydelsen av barnets ålder*

B 15418-11 och B 586-14 visar på hur en målsägandes ålder spelar in vid bedömningen av ett sexuellt ofredande. När barnet är under 15 år finns ett absolut förbud medan det i ålderskategorin 15-17 år är begränsat till ovälkomna handlingar. B 586-14 visar, enligt min tolkning, att en villfarelse om identiteten inte inverkar på bedömningen om handlingen varit ovälkommen eller inte. Det framgår dock inte klart, av tingsrättens dom, vid vilken tidpunkt bedömningen av om handlandet varit ovälkommet eller inte ska göras. Det synes dock som om bedömningen ska göras utifrån målsägandes sinnesstämning vid den tidpunkt som gärningsmannen skriver eller skickar något med sexuell anspelning. Att någon i efterhand, med facit i hand om den verkliga identiteten på gärningsmannen, hade agerat annorlunda vid den aktuella tidpunkten ska således inte inverka på bedömningen.

¹³⁷ Nacka tingsrätt, mål B 586-14, dom den 12 mars 2015.

6 Slutanalys

I kapitlet kommer en sammanfattande analys och slutsats, som kan dras av det resultat som framkommit i uppsatsens tidigare kapitel, att presenteras. De delanalyser som tagits upp i tidigare avsnitt kommer att sammanfogas med slutanalysen.

6.1 Ger nuvarande lagstiftning ett adekvat skydd mot virtuella övergrepp?

Skyddsintressena bakom sexualbrottslagstiftningen har gått från att vara den kollektiva friden och familjens, främst mannens, ära och ordningen i samhället till att det idag är den personliga och sexuella integriteten och självbestämmanderätten som är de primära skyddsobjekten bakom lagstiftningen om sexualbrott. Kränkningen fungerar som en gemensam nämnare för alla sexualbrott. När en gärningsman inte respekterar den personliga och sexuella integriteten och den sexuella självbestämmanderätten har denne kränkt offret. Rätten till personlig och sexuell självbestämmanderätt ska dessutom vara absolut. När barnet är under 15 år ska dock den sexuella självbestämmanderätten vara utan betydelse. Barn över 15 år behandlas alltså i sexualbrottslagstiftningen som vuxna med undantag för exempelvis bestämmelsen om utnyttjande av barn för sexuell poserings andra stycke samt sådana utnyttjandesituationer som anges i 6 kap. 4 § 2 st. BrB. Vidare är det kränkningens och dess art som lagstiftningen ska fästa vikt vid, och inte den sexuella handlingen som sådan. Som uppsatsen visat på har internetutvecklingen fört med sig att sexualbrott mot barn visat sig i nya skepnader och fått nya dimensioner. När det uppställts krav på att bestämmelserna om sexualbrott nu även ska skydda mot att den sexuella integriteten kränks vid onlinesituationer har det resulterat i vissa tillämpningsproblem. Eftersom det, i stort sett, saknas vägledning i förarbetena hur bestämmelserna ska tolkas och tillämpas vid onlineövergrepp har vi under de senaste åren istället fått se en utveckling i praxis som har gått från att domstolarna varit obenägna att tillämpa bestämmelserna på onlineövergrepp, till att våldtäktsbestämmelsens tillämpning nu prövas. En utveckling i praxis har således skett utan att någon ny lagstiftning har kommit till. Frågan kan emellertid ställas huruvida en sådan utveckling av rättstillämpningen uppfyller kravet på rättssäkerhet. I

följande avsnitt kommer en slutanalys ske avseende skyddet mot onlineövergrepp i respektive bestämmelse.

6.1.1 Våldtäkt

För första gången någonsin prövas nu våldtäktsbestämmelsens tillämplighet på situationer där gärningen utspelat sig över internet utan att gärningsman och offer har haft någon fysisk kontakt. Om det är möjligt att tillämpa våldtäktsbestämmelserna på onlineövergrepp måste dock anses som oklart. Vid en analys av vad för slutsatser som kan dras i hänseendet från B 6051-15 anser jag att man bör ha i åtanke att omständigheterna inte var desamma som när ett övergrepp sker via nätet, att uttalandet är kort utan någon närmare utveckling av problematiken samt att det inte är ett prejudicerande avgörande. Vidare har framställningen visat på att det skiftar både i praxis och i doktrin huruvida våldtäkt fortfarande är att anse som ett egenhändigt brott, det vill säga att bara den som utför själva sexualhandlingen kan dömas som gärningsman. Dock anser jag att det finns goda skäl att, i vart fall i internetfallen, överge denna tradition. Genom NJA 2015 s. 501 är det även visat att HD övergett traditionen om egenhändigheten när det gäller bestämmelsen om sexuellt övergrepp mot barn. Några fullständiga slutsatser kan dock inte dras från rättsfallet om våldtäktsbestämmelsernas tillämplighet i den virtuella världen eftersom NJA 2015 s. 501 gällde en annan bestämmelse. Vidare är det viktigt att skilja på frågan om det *är möjligt* att bedöma ett virtuellt övergrepp som en våldtäkt och om det *bör vara möjligt*. Våldtäktsbestämmelsen är avsedd att tillämpas vid de allra allvarligaste kränkningarna av den sexuella integriteten och frågan kan ställas huruvida ett onlineövergrepp någonsin skulle kunna nå upp till en sådan nivå av kränkning. Den centrala skillnaden vid ett onlineövergrepp ligger i att det är offret, och inte gärningsmannen, som utför själva sexualhandlingen. Som behandlats i kapitel 2 har forskning visat på att sådana övergrepp, på grund av olika aspekter, kan ge minst lika allvarliga psykiska konsekvenser och vara lika kränkande för barnet som när ett övergrepp sker ”i verkligheten”. Med dessa utgångspunkter anser jag att det finns goda skäl att argumentera för att det *bör* vara rättsligt möjligt att döma för våldtäkt trots att gärningsmannen aldrig träffat offret.

Som rättsfallstudien visat är det dock tveksamt om det *är* möjligt att tillämpa bestämmelserna om våldtäkt när gärningen skett över internet. I sammanhanget bör

det även påpekas skillnaderna i straffvärdet om en handling bedöms som våldtäkt istället för sexuellt övergrepp. För att kunna tillämpa nuvarande lagstiftning våldtäktsbestämmelse vid en onlinesituation krävs, med hänvisning till legalitetsprincipen, att det varit förutsebart att en sådan handling kunde bedömas som en våldtäkt. Detta måste, på grund av den totala avsaknaden av vägledning i förarbeten eller från prejudikatinstans, enligt mig anses som tveksamt och skulle kunna leda till att våldtäktsbestämmelserna urvattnas utan stöd i lag. Sammanfattningsvis har uppsatsen visat på att ett onlinerelaterat sexuellt övergrepp kan vara minst lika allvarligt för barnet som ett fysiskt övergrepp. För att uppnå ett adekvat skydd krävs att lagstiftningen möjliggör en rättstillämpning där det går att likställa ett onlineövergrepp med ett övergrepp där förövaren varit fysiskt närvarande. Med hänsyn till legalitetsprincipen anser jag att det dock är en sak för lagstiftaren och inte domstolarna att reglera.

6.1.2 Sexuellt tvång

Rättsfallsanalysen visar att några problem vid bestämmelsens tillämpning på onlinerelaterade övergrepp inte förekommit. Det bör dock belysas att det är en stor skillnad på hur lagstiftningen behandlar ett barn som är mellan 15-17 år och ett som är under 15 år. Har barnet fyllt 15 år, och det inte har förekommit någon form av tvång, kan en gärning som högst bedömas som ett sexuellt utnyttjande av barn för sexuell posering eller ett sexuellt ofredande. Är barnet under 15 år finns dock möjlighet att tillämpa bestämmelsen om sexuellt övergrepp mot barn. Detta är emellertid inte endast ett förhållande som råder vid sexuella övergrepp på internet, utan är något som även gäller bedömningen vid ett fysiskt övergrepp. Sammantaget kan således konstateras att skyddet för de onlinerelaterade övergreppen enligt bestämmelsen inte är bristfälligt.

6.1.3 Sexuellt övergrepp mot barn

Även om HD numera avgjort frågan om bestämmelsens tillämplighet på internetsituationer är de tidigare rättsfallen som presenteras i rättsfallstudien exempel på tillämpningsproblem som förekommit i och med internetutvecklingen. Vidare riktade HD i NJA 2015 s. 501 invändningar mot systematiken i 6 kap. BrB, då terminologin inte utformats med den tydlighet som hade varit önskvärd. Uttalandet bör ses i ljuset av legalitetsprincipen och dess krav på begriplighet och precision i straffbestämmelsernas utformning. Trots legalitetsprincipen finns det dock utrymme

för en rent rättsskapande verksamhet från rättspraxis sida på så sätt att ordalydelsen i ett stadgande ofta lämnar utrymme för ett flertal olika tolkningsmöjligheter, vilket har varit fallet med rekvisitet ”genomför”. Tolkningen måste dock vara förutsebar och HD:s uttalande om att systematiken inte utformats med den tydlighet som hade varit önskvärd, kan då fungera som ett argument för att det krävs att det framgår tydligare i förarbeten hur de olika uttryckssätten ska tolkas.

6.1.4 Utnyttjande av barn för sexuell posering

Bestämmelsen om utnyttjande av barn för sexuell posering är troligen det lagrum som idag förknippas mest med de onlinerelaterade sexualbrotten mot barn. Att så skulle bli fallet var dock inte något som var påtänkt när bestämmelsen tillkom. Istället är sexklubbar den brottsarena som nämns i förarbetena. Avsaknaden av vägledning i förarbetena har gjort att domstolarna har ställts inför en problematik, då de haft att avgöra hur de onlinerelaterade situationerna ska bedömas enligt bestämmelsen. Utifrån presenterat material i rättsfallstudien anser jag att det är rekvisitet *ägnad att skada målsägandes hälsa eller utveckling* som har skapat flest tillämpningssvårigheter. Rättsfallstudien visar att skyddet för barn mot sexualbrott via internet är avhängigt hur rekvisitet tolkas i internetsammanhang. Att poseringen tillkommit genom hot, betalning eller skett i en typiskt sett skadlig miljö nämns i förarbetena som exempel på när rekvisitet kan anses vara uppfyllt. Domstolen kom i B 8089-13 emellertid till slutsatsen att internet inte typiskt sett kan anses som en skadlig miljö för ett barn. Någon vidare utveckling av resonemanget gavs dessvärre inte. En annan problematik som domstolarna ställts inför, är hur en villfarelse om någons identitet ska inverka på bedömningen huruvida rekvisitet ska anses uppfyllt. Rättsfallsstudien visar på att domstolarna bedömt förhållandet med olika utgångar. Eftersom något prejudicerande avgörande på området inte finns och underrätterna tolkat rekvisitet olika, trots att omständigheterna varit förhållandevis likartade, måste rättsläget sägas vara ovisst. Svårigheter har även uppkommit vid tolkningen av bestämmelsen när det handlar om en tidigare tagen bild som skickas till gärningsmannen. Även om bilden i sig skulle anses utgöra en sexuell posering har bestämmelsen inte kunnat tillämpas i dessa fall. Domstolarna har tolkat situationen så att det inte kan anses ha skett något utnyttjande av poseringen om bilden inte skickas direkt eller om den inte är tagen i syfte att skickas till gärningsmannen. Om barnet är under 15 år bör i vart fall konversationen som föregår skickandet av bilden kunna

bedömas som ett sexuellt ofredande. Har barnet fyllt 15 år torde något ansvar för sexuellt ofredande dock inte kunna utkrävas eftersom tillämpligheten, som rättsfallstudien visat på, är avgränsad till ovälkomna handlingar. Rättstillämpningen har här inte lyckats uppnå syftet med bestämmelsen när den numera ska tillämpas på onlinerelaterade situationer, det vill säga att erbjuda ett absolut skydd mot barn under 15 år att utnyttjas för sexuell posering. Domstolarna har istället hamnat i överväganden av ren teknisk karaktär där utgången av bedömningen blivit till nackdel för barnet. Situationen med en tidigare tagen bild synliggör således en lucka i skyddet mot sexualbrott online för barn. Sammantaget får konstateras att skyddet vid ett onlinerelaterade sexualbrott mot barn enligt bestämmelsen om utnyttjande av barn för sexuell posering synes bristfälligt i nämnda delar.

6.1.5 Sexuellt ofredande

Rättsfallsstudien visar att domstolarnas tolkning av rekvisitet *ägnat att kränka målsägandes sexuella integritet* har varit av avgörande betydelse vid bedömningen om huruvida en onlinerelaterad händelse på internet kan komma att utgöra ett brott enligt bestämmelsen. När målsäganden är mellan 15-17 år ska bestämmelsen endast vara begränsad till att omfatta ovälkomna handlingar. Att en internetmiljö möjliggör för offret att när som helst avbryta konversationen synes ha bidragit till ställningstagandet. Barnet måste således aktivt visa att denne är negativt inställd till ett chattande med sexuell anspelning. Förhållandet ska gälla trots att gärningsmannen, med hjälp av internets funktioner, framställt en falsk identitet av sig själv. Att barnet upplever en kränkning när han eller hon i efterhand får reda på de verkliga förutsättningarna för chattandet ska, av underrätternas avgörande att döma, inte inverka på bedömningen om handlingen varit ovälkommen. Underrätternas domar saknar dock en utveckling av varför den sexuella integriteten inte kan anses som kränkt vid sådana situationer. Någon vägledning i förarbeten eller i prejudicerande avgöranden finns inte heller. Av rättstillämpningen, idag att döma, inverkar följaktligen inte en villfarelse om identiteten på bedömningen när barnet har fyllt 15 år. Sammanfattningsvis kan således konstateras att det förhållande att internet möjliggör för en person att framställa en annan bild av sig själv än vad som överensstämmer med verkligheten, vid vissa situationer, kan sägas ha lagts barnet ”till last” i rättstillämpningen. Detta gäller när barnet är över 15 år och inte aktivt visat sitt missnöje med kontakten. Den kränkning som sker av den sexuella integriteten när

målsägande i efterhand tagit sig ur sin villfarelse lämnas således helt utan hänseende i nuvarande rättstillämpning, vilket visar på att lagstiftningen erhåller ett bristfälligt skydd i denna del.

6.1.6 Sammanvägning av skyddet

Sammanfattningsvis kan konstaterat att rättsfallstudien visat att domstolarna ställts inför tillämpningsproblem när bestämmelserna om sexualbrott i 6 kap. BrB ska tillämpas på onlinerelaterade situationer. I rättsfallstudien har luckor i lagstiftningen uppmärksamats vad gäller bestämmelserna om utnyttjande av barn för sexuell posering och sexuellt ofredande. Skyddet för barnet i sådana situationer är således bristfälligt eftersom något ansvar överhuvudtaget inte kan utkrävas i vissa situationer. Vidare är våldtäktsbestämmelsens tillämplighet på ett onlinerelaterat övergrepp oviss och en sådan rättstillämpning riskerar även att strida mot legalitetsprincipens krav på förutsebarhet. Detta kan sättas i relation till att forskningen visar på att konsekvenserna för barnet vid ett sexuellt övergrepp via internet kan bli minst lika långtgående som vid ett fysiskt övergrepp. Det finns således goda skäl att argumentera för att skyddet för barn mot onlinerelaterade sexualbrott enligt nuvarande lagstiftning och rättstillämpning inte är fullgott, då en del helt klart straffvärda situationer idag faller utom bestämmelserna. Att sådana handlingar idag faller utom bestämmelserna kan inte heller anses uppfylla principen om barnets bästa eftersom en av barnrättens funktioner, den s.k. skyddsfunktionen som behandlats i avsnitt 3.1, är att genom lagstiftning skydda dem mot sexualbrott.

Vidare har uppsatsen i avsnitt 2.2 uppmärksammat att forskning likställer situationen när barnet har blivit manipulerat i en internetbaserad miljö med att barnet blivit tvingat ”i verkligheten”. Som sexualbrottslagstiftningen ser ut idag är skyddet för barn över 15 år, med undantag för bestämmelsen om utnyttjande av barn för sexuell poserings andra stycke, detsamma med vad som gäller för en vuxen. Det kan argumenteras för att lagstiftningen bör ta hänsyn till detta på så sätt att manipulation på internet, på barn över 15 år, i större utsträckning än idag ska inverka på den straffrättsliga bedömningen. En sådan rättstillämpning torde även bidra till att det är kränkningen av den sexuella integriteten och inte plattformen för händelsen som är avgörande vid den straffrättsliga bedömningen av gärningen.

6.2 Nuvarande lagstiftnings överensstämmelse med internationell rätt

Enligt barnkonventionen är varje person under 18 år att betrakta som ett barn i konventionens mening. Som framgått av framställningen görs dock tydliga åtskillnader i svensk sexualbrottslagstiftning på barn under 15 år och barn mellan 15-17 år. Anledningen uttrycks i förarbetena vara att den sexuella självbestämmanderätten infaller vid 15 års ålder, vilken den för flickor har gjorts sedan år 1864. När det gäller påföljder för ett barn som begått brott tas hänsyn till åldern på så sätt att åtgärder inom socialtjänsten ska vidtas för att undvika straff och frihetsberövanden i så stor utsträckning som möjligt. Barn som är offer för sexualbrott ges dock inte denna ”upptrappning” i svensk sexualbrottslagstiftning, utan är barnet 15 år räknas det som en vuxen. Dagens lagstiftning gör således att det ställs samma krav på en 15-åring att försvara sin sexuella integritet som det görs för en vuxen person. Vissa undantag finns dock såsom i utnyttjande av barn för sexuell posering där ett särskilt skaderekvisit uppställs för ålderskategorin. I sammanhanget är det i synnerhet konventionens artikel 34, som ålägger stater att skydda barn från alla former av sexuella övergrepp och sexuella utnyttjanden, som är av intresse och bör framhållas. Enligt artikeln ska alla åtgärder vidtas för att förhindra att ett barn deltar i en olaglig sexuell verksamhet. Vidare har regeringen uttalat att det är lagstiftningen som är det främsta medlet för att garantera barn de rättigheter som återfinns i barnkonventionen. Som framställningen och framförallt rättsfallstudien visat har dock de sexuella övergreppen som skett på internet inte alltid, i juridisk mening, bedömts lika allvarliga som om händelserna utspelat sig ”i verkligheten”. Några drastiska slutsatser om att svensk lagstiftning därmed inte uppfyller barnkonventionens krav kan enligt min mening dock inte dras, då konventionen i sig inte uppställer något krav på att ett onlinerelaterat sexuellt övergrepp ska likställas med ett som sker i verkligheten. Viktigt att påpeka är dock att barnkonventionen ålägger staterna att skydda från *alla former* av sexuella övergrepp och utnyttjanden. Som lyfts fram i avsnitt 5.4 och 5.5 har helt klart straffvärda gärningar som begåtts mot barn via nätet bedömts som straffria. Det är därför av stor vikt att lagstiftningen utformas på så sätt att den kan tillämpas effektivt även på dessa former av övergrepp och utnyttjanden i framtiden för att Sverige ska uppfylla sina åtaganden enligt konventionen.

De gånger Sverige fällt för att inte uppfylla Europakonventionens krav har det främst gällt ingrepp mot den enskilde från statsmaktens sida. Målet M.C. mot Bulgarien visar dock på den andra sidan av skyddet i konventionen, det vill säga att rättssystemet och den materiella straffrätten även ska skydda den enskilde från kränkningar av rättigheter från andra enskilda.¹³⁸ Att straffsystemet verkar för att avhålla människor från att begå skadliga handlingar gentemot andra har varit en av utgångspunkterna i framställningen. Bulgariendomen har resulterat i en omfattande diskussion huruvida brist på samtycke som straffansvar bör införas i svensk sexualbrottslagstiftning. Även om samtyckesfrågan i sig inte endast har ett samband med de internetrelaterade sexualbrotten mot barn, utan är en frågeställning för hela sexualbrottslagstiftningen, bör den tas upp i en analys huruvida det straffrättsliga skyddet för barn mot sexualbrott på internet är förenligt med de krav som Europakonventionen ställer på Sverige. Framförallt blir domen relevant att diskutera i samband med lagstiftningen för barn mellan 15-17 år. För denna ålderskategori krävs det att hot eller våld använts för att ådöma ansvar för sexuellt tvång eller (eventuellt) våldtäkt. Genom införande av brist på samtycke som grund för straffansvar skulle de identitetsproblem som råder på internet kunna klaras upp till offrets fördel. Samtycket bör då även omfatta identiteten på motparten på så sätt att om någon uppger en felaktig identitet och offret i denna villfarelse utför olika sexuella handlingar, bör gärningen vara straffbar på grunden att det inte förelegat något samtycke. För att undvika tillämpningsproblem bör det även tydligt framgå av förarbeten vad som krävs för att ett samtycke ska anses föreligga när en händelse utspelar sig över internet. Exempelvis bör en 15-årig flickas chattsvar såsom ”du får göra vad du vill med mig” inte konstituera ett samtycke som friar förövaren från ansvar.

Vad gäller Europarådets konvention om skydd för barn mot sexuell exploatering och sexuella övergrepp finns det viss anledning att ifrågasätta Sveriges efterlevnad. Konventionens artikel 18 ålägger Sverige att kriminalisera alla sexuella handlingar med barn som inte uppnått den sexuella självbestämmanderätten och artikel 21 ålägger Sverige att kriminalisera handlingar som avser barns deltagande i pornografiska föreställningar. Det ter sig oklart om sådana pornografiska

¹³⁸ Ett exempel på ett sådant krav är införandet av bestämmelsen om kränkande fotografering i 4 kap. 6 a § BrB efter att Sverige fällt i målet E. Söderman mot Sverige.

föreställningar även ska omfatta situationen där barnet poserar sexuellt framför en webbkamera. Som framställningen visat på framgår inte något entydigt svar i förarbetena. Om sexuell posering omfattas av begreppet pornografisk föreställning föreligger vissa tveksamheter avseende rekvisitet *ägnat att skada målsägandes hälsa eller utveckling*. Konventionen uppställer ett krav på att samtliga handlingar som avser ett barns deltagande i pornografiska föreställningar ska kriminaliseras. Genom att svensk strafflagstiftning uppställer ett särskilt skaderekvisit för barn mellan 15-17 år i 6 kap. 8 § 2 st. BrB riskerar dock en gärning som skulle anses falla in under konventionens artikel 21 att inte uppfylla skaderekvisitet i bestämmelsen om utnyttjande av barn för sexuell posering.

6.3 Avslutande reflektioner

Det kan slutligen framhållas att utvecklingen av internet bidragit till att samhället ser annorlunda ut idag än det samhälle som sexualbrottslagstiftningen till skydd för barn tillkommit i. Dagens lagtext tillkom således i en kontext där internets utveckling och dess arena för sexualbrott inte var påtänkt. Internetutvecklingen har gjort att samhällsstrukturen förändrats vilket utmynnat i tillämpningsproblem när de ålderdomliga bestämmelserna ska appliceras på nya helt nya brottsformer. Som framställningen visat saknar de traditionella rättskällorna i det stora hela vägledning för hur de straffrättsliga bestämmelserna om sexualbrott bör tolkas när en gärning utspelat sig via nätet. Istället har vi fått se en utveckling i praxis där bestämmelserna anpassats till de nya brottsformerna genom tolkning. En situation där målsägande själv företar den sexuella handlingen har gått från att bedömas som utnyttjande av barn för sexuell posering eller sexuellt ofredande till att, efter NJA 2015 s. 501, kunna bedömas som sexuellt övergrepp mot barn. För närvarande prövas dessutom om våldtäktsbestämmelserna kan tillämpas vid en sådan situation.

Att HD riktat kritik mot terminologin i 6 kap. BrB då den inte utformats med den tydlighet som kan anses ha varit önskvärd, kan ses som ett uttryck för att sexualbrottslagstiftningen inte uppfyller kravet på att strafflagstiftningen ska vara tillräckligt klar och tydlig. Formuleringen ger även uttryck för obestämdhetsförbudet och kravet på förutsebarhet i straffbestämmelsernas tillämpning som följer av legalitetsprincipen. Då det under de senaste åren förelegat osäkerhet kring vilka lagrum ett onlinerelaterat övergrepp kan bedömas enligt kan det ifrågasättas huruvida

den utvecklingen som vi sett fram till idag, från att en gärning bedömts som utnyttjande av barn för sexuell posering till att eventuellt kunna bedömas som våldtäkt, uppfyller legalitetsprincipens krav på förutsebarhet. En överbetoning av dessa formella rättsäkerhetsaspekter kan likväl även bidra till att en dynamisk rättsutveckling, som kan möta internetutvecklingens utmaningar omöjliggörs. En alltför precis lagstiftning kan även inverka negativt på den materiella rättssäkerheten på så sätt att lagens ordalydelse skulle kunna stå i strid med lagtolkarens etiska uppfattning. Således kan det med visst fog påstås att den fullständiga förutsebarheten på sätt och vis är den goda rättsutvecklingens fiende.

Genom uppsatsen har jag åskådliggjort att tillämpningen av aktuella bestämmelser vid vissa situationer skett till nackdel för det enskilda barnet. Exempelvis har så varit fallet när det handlat om en tidigare tagen bild som skickas. Barnet har även ålagts ett visst indirekt ansvar för sin villfarelse om motpartens identitet, trots att det varit gärningsmannen som med hjälp av internets funktioner framställt en falsk bild av sig själv. Genom att förlita oss på att den gamla lagstiftningen ska kunna tillämpas på de nya företeelserna av sexualbrott som visat sig på internet har således helt klart straffvärda handlingar fallit utom bestämmelserna. Att forskning dessutom visar på att kränkningen för barnet kan bli minst lika stor som vid ett fysiskt övergrepp gör att det, enligt min åsikt, inte finns någon anledning till att sexualbrott som begås mot barn över internet ska bedömas mildare och som en särskild kategori rättsligt. Istället bör strafflagstiftningen möjliggöra en rättstillämpning där ett onlineövergrepp kan rubriceras som ett lika allvarligt brott som vid ett fysiskt övergrepp. Problematiken kan lösas genom att särskilda bestämmelser om virtuella övergrepp införs. Förslagsvis kan det av bestämmelsernas ordalydelser direkt framgå att det är onlinesituationer som omfattas. Med tanke på vad som anförts ovan gällande att kränkningen för barnet kan vara densamma som vid ett fysiskt övergrepp bör, vid införandet av särskilda bestämmelser för onlineövergrepp, straffsatserna för de olika brotten vara likvärdiga med vad som gäller i 6 kap. BrB i övrigt. Således blir kränkningen och inte brottsarenan som sådan avgörande vid valet av vilken rubricering och därmed även straffsats som tillämpas. Likväl kan problematiken lösas genom att det uttalas tydligare i förarbetena hur bestämmelserna ska tillämpas när internet är brottsforum, med andra ord att det framgår att även sexuella övergrepp på nätet omfattas. Oavsett val av lösning tillgodoses, på så sätt, barnens behov av en strafflagstiftning som

skyddar dem från sexuella övergrepp på internet. Även rättssäkerheten ökar genom att det går att förutse hur en viss handling kan komma att rubriceras. I sammanhanget bör det emellertid framhållas att även om arbetet mot virtuella övergrepp mot barn måste ske på många plan, kan inte lagstiftningen vara ett av områdena som det släpar efter på.

Avslutningsvis kan konstateras att det är en fortsatt stor utmaning att kunna se in i framtiden och förutse de konsekvenser som följer av den snabba tekniska utvecklingen. Eftersom konsekvenserna inte alltid går att förutse är det desto viktigare att reaktionerna inte låter sig väntas när ett nytt fenomen uppdagas. Genom uppsatsen har jag påvisat att det finns brister i nuvarande lagstiftnings tillämplighet på onlinerelaterade sexualbrott mot barn. Min förhoppning är att 2014 års sexualbrottskommittés utredning på området inte bara uppmärksammar de problem i lagstiftningens anpassning till internetutvecklingen som förekommit, utan att även konkreta lösningar föreslås för att vi på så sätt ska få en lagstiftning och rättstillämpning i takt med tiden. Internet ska inte vara en ansvarsfri brottsarena som skiljer sig från rättsordningen i övrigt.

Källförteckning

Litteratur

Asp, Petter; **Jareborg**, Nils; **Ulväng**, Magnus. *Kriminalrättens grunder* (andra upplagan). Uppsala: Iustus Förlag, 2013.

Bank, Lena; **Svedin**, Lars Göran. *Sexuella övergrepp mot flickor och pojkar*. Lund: Studentlitteratur, 2002.

Danelius, Hans. *Mänskliga rättigheter i europeisk praxis: en kommentar till Europakonventionen om de mänskliga rättigheterna* (fjärde upplagan). Stockholm: Norstedts juridik, 2007.

Diesen, Christian; **Diesen**, Eva F. *Övergrepp mot kvinnor och barn. Den rättsliga hanteringen*. Stockholm: Nordstedts Juridik, 2013.

Davidsson, Pamel; **Findahl**, Olle. *Svenskarna och internet 2015*. Stockholm: Internetstiftelsen i Sverige, 2015.

Holmqvist, Lena; **Leijonhufvud**, Madeleine; **Träskman**, Per Ole; **Wennerberg**, Suzanne. *Brottsbalken: En kommentar, Del I* (studentutgåva, sjunde upplagan). Stockholm: Nordstedts Juridik, 2013.

Jareborg, Nils. *Allmän kriminalrätt*. Uppsala: Iustus Förlag, 2001.

Jareborg, Nils; **Friberg**, Sandra; **Asp**, Petter; **Ulväng**, Magnus. *Brotten mot person och förmögenhetsbrotten* (andra upplagan). Uppsala: Iustus Förlag, 2015.

Kronqvist, Stefan. *Brott och digitala bevis: en handledning* (tredje upplagan). Stockholm: Norstedts juridik, 2013.

Leijonhufvud, Madeleine. *Svensk sexualbrottslag. En framåtsyftande tillbakablick*. Stockholm: Nordstedts Juridik, 2015.

Leijonhufvud, Madeleine; **Wennerberg**, Suzanne. *Straffansvar* (åttonde upplagan). Stockholm: Nordstedts juridik, 2009.

Levmore, Saul; **Nussbaum**, Martha. *The Offensive Internet*. London: Harvard University Press, 2010.

Petersson, Roger. *Europakonventionen – En praktisk introduktion*. Stockholm: Nordstedts Juridik, 2001.

Sandgren, Claes. *Om teoribildning och rättsvetenskap. Juridisk Tidskrift nr 2 2004/05, s. 297-333.*

Sandgren, Claes. *Rättsvetenskap för uppsatsförfattare. Ämne, material metod och argumentation* (tredje upplagan). Stockholm: Nordstedts Juridik, 2015.

Sandgren, Claes. *Om empiri och rättsvetenskap.* Del I. Juridisk Tidskrift nr 3 1995/96 (1995): 726-748.

Sandgren, Claes. *Om empiri och rättsvetenskap.* Del II. Juridisk Tidskrift nr 4 1995/96 (1995): 1035-1059.

Sackermark, Alexandra; Schultz, Mårten. *Näthat – Rättigheter & Möjligheter* (andra upplagan). Stockholm: Karnov Group, 2015.

Schillaci, Maria. *#nätsmart – Tips och råd för att förebygga sexuella övergrepp mot barn på internet.* Stockholm: Rädda Barnen, 2015.

Schiratzki, Johanna. *Barnrättens grunder* (fjärde upplagan). Lund: Studentlitteratur, 2014.

Svensson, Måns; Dahlstrand, Karl. *Nätkränkningar - En studie av ungdomars normer och beteenden.* Myndigheten för ungdoms- och civilsamhällesfrågor (MUCF), 2014.

Träskman, Per Ole. *Fetskrift till Per Henrik Lindblom.* Uppsala: Iustus förlag, 2004.

Valguarnera, Filippo. Den komperativa metoden. I Juridisk metodlära, Korling, Fredric; Zamboni, Mauro (red), s. 141-173. Lund: Studentlitteratur, 2013.

Rapporter

Banck, Lena; Jonsson, Linda; Warfvinge, Christina. *Barn och sexuella övergrepp via IT.* Norrköping: Landstinget Östergötland, 2009.

Brottsförebyggande rådet. Rapport 2000:2 *IT-relaterad brottslighet.* Stockholm: Brottsförebyggande rådet, 2002.

Brottsförebyggande rådet. Rapport 2007:11. *Vuxnas sexuella kontakter med barn via Internet. Omfattning, karaktär, åtgärder.* Stockholm: Brottsförebyggande rådet, 2007.

Brottsförebyggande rådet. Rapport 2015:6. *Polisanmälda hot och kränkningar mot enskilda personer via internet.* Stockholm: Brottsförebyggande rådet, 2015.

Socialstyrelsen. *Behandlingsinstanser för personer som har begått eller riskerar att begå sexuella övergrepp mot barn.* Socialstyrelsen, 2010.

Offentliga tryck

Propositioner

Prop 2004/05:45. *En ny sexualbrottslagstiftning.*

Prop. 2009/10:232. *Strategi för att stärka barnets rättigheter i Sverige.*

Prop. 2012/13:111. *En skärpt sexualbrottslagstiftning.*

Statens offentliga utredningar

SOU 1953:14. *Förslag till brottsbalk.* Stockholm, 1953.

SOU 1997:116. *Barnets bästa i främsta rummet.* Stockholm, 1997.

SOU 2001:14. *Sexualbrotten – ett utökat skydd för den sexuella integriteten och angränsande frågor.* Stockholm, 2001.

SOU 2010:71 *Sexualbrottslagstiftningen – utvärdering och reformförslag.*
Betänkande av 2008 års sexualbrottskommitté. Stockholm, 2010.

Betänkande

Justitiekontorets betänkande, 2004/05:JUJ16 *Sexualbrotten.*

Kommittédirektiv

Dir. 2013:35 *Översyn av barnets rättigheter i svensk rätt.*

Dir. 2015:5 *Tilläggsdirektiv till 2014 års sexualbrottskommitté* (Ju 2014:21)

Motion

2014/15:2969, *Internet som en arena för brott.*

Publikationer

Lehtonen, Asko. *Straffrättslig jurisdiktion över internetbrott.* Vaasa (Finland): Vaasa Universitet, 2000.

Finkelhor, David; **Jones**, Lisa; **Mitchell**, Kimberly; **Wolak**, Janis. *Trends in Unwanted Sexual Solicitations: Findings from the Youth Internet Safety Studies.* New Hampshire: University of New Hampshire, 2014.

Elektroniska källor

Heidenborg, Mari (2015): *Förslag till nya lagar för sexualbrott mot barn väntar.* Sveriges radio 15-11-24, (<http://sverigesradio.se/sida/artikel.aspx?programid=83&artikel=6309853>) åtkommen den 26 november 2015.

Mattsson, Tomas (2015): *Första åtalet för våldtäkt mot barn på nätet.* Sveriges radio 2015-11-18, (<http://sverigesradio.se/sida/artikel.aspx?programid=83&artikel=6304569>) åtkommen den 12 december 2015.

Nygren, Magnus. *Våldtäkt fortfarande egenhändigt brott.* Juridik idag. 2012-03-08, (<http://juridikidag.wolterskluwer.se/allaamnen?id=A9FB4E390278E13CC12579BB00426B4C&groupId=10661&osaTicket=d1d7dadc-965a-4ce2-8669->

cec750aefa10&action=open&layoutId=2&privateLayout=false&p_v_l_s_g_id=0)
åtkommen den 11 december 2015.

Schultz, Mårten; **Bardon**, Johanna, m.fl. (2014): *Internet ska inte vara en ansvarsfri zon*. Svenska Dagbladet 2014-03-04, (http://www.svd.se/opinion/brannpunkt/internet-skainte-vara-en-ansvarsfri-zon_3327334.svd) åtkommen den 9 november 2015.

UNICEF. *Barnkonventionen*. (<https://unicef.se/barnkonventionen>) åtkommen den 7 december 2015.

Övrigt

Aktbilaga 689 (maskad version) till mål nr. B 1687-14 i Attunda tingsrätt (pågående).

Principles on transborder access to stored computer data. Annex 1 till kommuniké från G8 möte om bekämpande av gränsöverskridande organiserad brottslighet, 19-20 oktober 1999 i Moskva.

Opublicerade källor

Intervju med kammaråklagare Emelie Källfelt den 27 november 2015 på Norrorts åklagarkammare i Stockholm.

Mailkorrespondens med Dag Johannesson, bibliotekarie på Hovrätten över Skåne och Blekinge, 7 januari 2015 kl. 09:23.

Rättsfallsförteckning

Högsta domstolen

NJA 2015 s. 501

Hovrätterna

Publicerade avgöranden

RH 2004:58

Opublicerade avgöranden

Svea hovrätt, dom den 9 september 2015 i mål nr. B 6051-15

Svea hovrätt, dom den 24 juni 2015 i mål nr. B 693-15

Göta hovrätt, dom den 3 februari 2014 i mål nr. B 3104-13

Hovrätten över Skåne och Blekinge, dom den 27 oktober 2014 i mål nr. B 2261-14

Svea hovrätt, dom den 25 november 2013 i mål nr. B 8349-13

Göta hovrätt, dom den 2 juli 2012 i mål nr. B 1332-12

Göta hovrätt, dom den 7 mars 2012 i mål nr. B 3448-11

Tingsrätterna

Attunda tingsrätt, pågående, mål nr. B 1687-14

Stockholms tingsrätt, dom den 26 juni 2015 i mål nr. B 16050-14

Solna tingsrätt, dom den 4 juni 2015 i mål nr. B 8098-13

Nacka tingsrätt, dom den 12 mars 2015 i mål nr. B 586-14

Gotlands tingsrätt, dom den 30 december 2014 i mål nr. B 1178-13

Malmö tingsrätt, dom den 29 juli 2014 i mål nr. B 3717-14

Örebro tingsrätt, dom den 4 november 2013 i mål nr. 1271-13

Södertörns tingsrätt, dom den 1 mars 2013 i mål nr. B 15418-11

Eksjö tingsrätt, dom den 11 april 2012 i mål nr. B 2939-11

Skaraborgs tingsrätt, dom den 19 december 2011 i mål nr. B 3448-11

Gällivare tingsrätt, dom den 16 september 2011 i mål nr. B 808-10

Europadomstolen

M.C. mot Bulgarien, dom den 4 december 2003 ansökan nr 39272/98

Jag, Ilona Net, registrerades på kursen första gången höstterminen 2015. Jag har inte omregistrerats på kursen och inte deltagit i något tidigare examinationstillfälle.